

चंदा हंदी रात^१

(राजस्थानी कहाणिया)

सूर्यशकर पारीक

विकास प्रकासन

बोकानेर



राजस्थानी भाषा, साहित्य एवं संस्कृति अकादमी,
बीकानेर रै आर्थिक संयोग सू प्रकाशित

© लेखक

प्रकाशक—विकास प्रकाशन, ४ चौधरी क्वार्टर,
स्टेडियम रोड, बीकानेर (राजस्थान)

छापीमानो—प्रदीप प्रिंटिंग प्रेस, बीकानेर
संस्करण पैलो-१९९०

मोल - फक्त चालीस रिपिया

थोड़ीसी'क वात

“चदा हदी रात” मे म्हारी एक दरजण का'ण्या पखडीजी है ।
आ छाडा और पण का'ण्या हैं, व आगैसान् भळै कणाई पाठका रै
सैमू डै करीजली । अ का'ण्या' किसँ अलै तलै री हैं इण रो
निरवाळ में खुदाखुद नी कर'र इण री तात तो खरी मीट आळा वै
कु ताळू होज करैला अर जणा ही आ बात ओपती लागली ।
म्हारै मन मे आ बात ठेट सू होज रैयी है क मैं देख जिसो
का'णीकार नी हू, म सू जिसी लिखणी तावँ आई, लिख गळी
है, तोहीपण अ इतरी फोरी-पतळी नी है । बाचण आळँ रो टेम
अव्यरथो पकायत ही नी जावैला । कई न कई पत्तँ ही पडैला ।

शहरो का'णीकरा रो जिण दिस ध्यान नी गयो है, मैं उण
विषयवस्तु नँ अचेडी है । किस तक खखेरीजी है, इण रो फसलो
पण आप भायँ होज है ।

लखू मानखँ रा अलेखू रूप हैं, कितासी'क रूप स्यात
आ का'ण्या मे उकेरीज्या है । तापच्छे हथोटी-हथोटी रो फरक
हुवँ । आ मे ओ फरक बिलजरूर लाभैलो ।

म्हारो इण बात माय स्यात घणो जोर लाग्यो है वं
राजस्थानी भाषा भापरै सरै सिणगार मे सज्जै वज्जै । आ

लिखार री बडाई नी हुय'र उण रो ओ कतव्य बाध बोल
 अर जद हीज राजस्थानी भाषा सारू उण रै सही उणियारै मुजब
 लिखण री खेछळ करीजी है । आज राजस्थानी भाषा वेई इण
 री घणी चित्या है कै वा आपरै मानण जोग रूप मे प्रगट-ओळ
 पिचौळै रूप मे नी ।

आ का प्या मायकर राजस्थानी भाषानै जे चिनसो'क पण
 लाभ हुयो तो म्हारो लेखण जोग रूप जाणीजैला ।

म्हारै इण बात री अनूतो हो पीडा है कै प्रस भूता री म्हार
 प्रफ सशोवन धक् देखतारी आरया चु दीजी हैं जिकी पणनी हुवणी
 चाहिज ही । राजस्थानी रा जाणीकार तो के ठा क निग राख'र
 पढ लेवैला पण नू वा नायदा सारू ओ फोडो ही है । इण कमीन
 धकल सस्करण मे सुधारो जावेली । हैण तो मनै माफी ही मागणी
 पडला । इण पोथी रै छपण मे राजस्थानी भाषा साहित्य एव
 सस्कृति अकादमी, बीकानेर सू जिकी बिताऊ सहायता मिली है
 उण रो म्हार घणो गुण किरियावर हैं ।

ओ पोथी में म्हारै अ गतू बेली सुरगावामी श्री अद्भुत शास्त्री
 ने सख कोडा समरपो है जिका छेल दिना मे राजस्थानी भाषा रा
 लू ठा समथक घणग्या हा ।

राजस्थानी पाठवा सू मे ओ मरोसो बाधा'र, चालू कं वै
 इणन लाटेकोटे भगेजला । बात, इण सू बती'नी ।

बिनतगर-

सूर्यशकर पारीक

समर्पण-

आ पोथी-

जिका राजस्थानी पत्रकारिता मे दो पग आधा
लता थका राजस्थानी भाषा रो 'कुरजा' जैडी पत्रिका
गढी, राजस्थानीने बलोवली सवेग धकें टुरण सारू
र उणारै बधेपै बेई सम्मेलन तेवडधा अर जिका
राजस्थानीरो भलप मे जिया-भरधा उणी हियै रै
ताल, सुरगावासी श्री अद्भुत शास्त्रीजी रो चितार मे
ण मान सू समरपू ।

सूर्यशंकर पाशीक

वाण्या रो पडत—

१- गूटो	६—१६
२- निमवो सुभाव	१७—२२
३- तैलवानो	२३—२८
४- गायव्या रो मेल	२९—४२
५- सपादक	४३—५२
६- रामूधायलो ,	५३—५६
७- भाल ,	६०—६६
८- लाखीणी ,	६७—७१
९- लकड्या रो लादो	७२—७५
१०- वेटे सूदो व्हू	७६—८६
११- फगडल	८७—९४
१२- सपादक रो पू छडी	९५—९७

खूटो

" गुवाड रं बीचोबीच, पछें जावक पगार मे किसी रो कुजरवो खूटो आखें गाव री आस्या मे रडकें हो । आख मे रेत रो नावसो रावडियो पण रडकतो दोरो लागें तापछ ओतो खूटो, होयर रडकें हो । खूबें हो । रडक कोई मामूसी नी ही । गाव मे आज किए रो मकदूर कं इण खूटन कोई उपाड र अळगो नाखें । इण खूटन उपाड र नाखणें री उरमा कियो मे हीज नी ही । गाव मे एक होज इसो आदमी हो जिको जे धार लेवतो तो इण खूटन उपाड र कडखें बगाय सकें हो पण निजोरी री बात क वो मुसाफरी माथ आसाम कानी गयोडो हो । उणने मुसाफरी माथे गया न दो बरस हुवणने लागा है अर आही दो बरसा मे गावर दाने मिनख जिके रो नाव "डागी" हा, ओ नाव 'यथानाम तथा गुण' आळो हो । डागी रो अथ है जिणरे हाथ मे लोह जडो अर पोला बाधी 'गगारामी' हुत्रं का 'मिरजापुरी' हुवे, ओ बेजोगतो अर कालो खूटो गाव री गुवाड मे अव बिचाळे रोप राळयो ।

डागी र जद खूडको भैस हो जणा वो उणने इण खूट सू पेखडतो हो । अब तो खैर, डागी री भस ही गई गुवाई, माग रं भाडे ।

डागी र देखादेखी गावरै बीजें लोगा पण आप-आप रा खू
 रोपणा चाया गुवाड मे परा डागी आपरें खू टै रें वरोवर हीज ना
 अछगै-आतरें भी किणोनै सू टा को रोपण दिया नी । जे किणो
 'च्यार साठी चौधरी अर पाच लाठी पच'खैम मे अठैखू टो रोपणा
 तेबडियो तो डागी आपरी डागपटेली रें पाण उणनै आपरो खू डका
 भस आळो पोठो घालार अँडो घमकायो कै ता पछै उणरो खू टा
 तो रोपणो बडसैं रैंयो जे बठै ही उणरो डोको पण रोप्योडो हा
 तो उणनै भी उण 'उपाड ओछातरें नाख्यो अर भळै खू टो रोपण
 रो सू स खाली ।

पैली कैयोनी कै डागी रें खू टनै उपाडनै रो बात तो आपो
 रैंयो किणो आपरो पण खू टो गुवाड मे को रोप सक्योनो । डागी
 रो आखैं गाव मे दाबो जमग्यो । मिलैं जिको ही थरका करतो
 डागी रें इण काम रो सरायना कर अर अँडो भाव दरसाव कै
 'भाईजी, आप ज्यू करा वो साव 'याय वाळो है । अँडो मू ड माथै
 बडाया सुणार डागी फुरळीजण न लाग्यो । वो 'चाल ए छाया
 घडोक नै आळ '।

गाव मे अँडे सजोरा आदम्यारो ताई कमी नी हा कै डागी रें
 खू टनै उपाड र परिया नी नाख सक पण आदमी कनै खाली डोल
 रें हाग सू ही तो समझाकामनो नोठै कई तो बीजो जोर पण आदमी
 कनै हु वणो चाहिजैं । कई वारलो तो, कई मायलो जोर । खाली
 इकतरफें जार सू आजरा दुनिया मे काम नी चाल । डोल रो जार

आज घण्टी मतलब नी रागै । आज जोर रा मायना बदलग्या है । जिको पण जोर किणी कनै 'काट-तोल्होडो' हो नी । अर उण विना नीतो खू टो उपडतो हो अर नी ही आपरो खू टो रुपतो हो ।

डागी जिके दिन ओ खू टो गुवाड मे रोप्यो हो उण दिन आखै गाव मे डागी अर इण खूटे रा भरपूर जिकरो हुयो हो । लोगा इण सारु भोत हो जीभ लपराई अर दाता घिसाई करी हो । लोगी छाने छलकै डागी री निन्दरा मायै उतरी हो । बूढा-बडेरा आपरै मायै नै गोडा विचै देयर अपसोच परै हा पण खुलर सामने आवणरी हिम्मत किणी मे नी ही घण्टी के डागी रै खुदाखुद घर मे भी उण दिन तैतसो तळतळीज्यो हो । पण बात घर आळारै पण हाथै बाथै को रयी नी । मा-बाप तो बापडा बूढा जरडा हुयर रैग्या हा । मा-बाप री वरजना डागी आपरै लवै ही नी लागण दो छैकड डागी सागोडो ठरका र गुवाड मे खू टो रोप होन दियो ।

अठौनै गुवाड मे खू टो रोपण सारु सडको उपडती हो अर उठौनै डागी रै आगण मे खाडो पडतो जावै हो ।

खू टो रोपण आळी बातने लेयर आखो गाव काना बाती करै हो डागीरो बाप पण रोळा करै हो । डागी रो बाप कव हो क "डागी ओ खू टो के रोप्यो है, म्हारो जमारो बिगाडयो हैं म्हारा घोडा भाडीजणा है मने तो मानखै मे धूड पडतो लागै है" बाप नी जाणै और काई काई कँवतो हो । डागी री मा च्यार-च्यार चोसरा नाखै ही । भरर-भरर रोवै ही । उण री जोडायत तो आप ने

ओढ़णियो ऊधो नाख र ओढ़ लियो हो । आवात सँ जाणै क इण तक ओढ़णियो ओढ़णा सुहागण भागण सारु वसूण हुवै । पण जिके री उपाय के ।

डागी र बाप रै मन मे रैय रयर घिराळा मारता हा क “घर मे जोमण सारु पोतळ सो बाजरी है । सम सारु घर मे घोळ धार हं आवणनै चावड-धावड मोटी आवडी रो खेत है । बसण ने लू ठो गुवाडो है गुवाडे लारे बाडो है । बाड मे एक नी दस भैस्या पखडी जाय सक, बाड मे एकनी दस खू टा रोपो, बरजण आळो कुण पछे डागी वेसुरो काम क्यू करै । किणी रो आगळी सीध मे क्यू आवै

बाप बोलतो जावै हो ‘ घर है, घर मे दरगाह सो माटो दर-बाजो है । गुवाडो रै मीजान रो हीज मोटो फलमो है जिके न जडया पछे हरे किसना भजो सुई नै सचरणनै जागा ती’ । डागी रो बाप आगली-पाछली सोचतो, बिचार कर हो क ‘ आज तो हाथ फोरयो फुरै जिसो सरतर है’ ।

बापरो सोचणो हो “ डागी गुवाट मे खू टो रोपसी घर घर आळो खू टो एक न एक दिन पकायत खुठमी । कबत मे कैयो है क ‘बुरो है गाव रो राडो’ । आपरो ओ खू टो रोपणो साव आच्छो नी पण उपाय के कोई किणारी मानै जदनी” ।

आख गाव मे खू टै री बात चाल खडी रैयी हो क आवता—जावतो कोई न कोई इण खू टै मे आम्बर पडसी । रात बिरात इण मू टकरा र किणरा न किणोरा दात भागोजसी । अठे खू टा

रुपण आळी वात बडी कुजरबी है ।

ढांगी सारू इण नक कैवणो-सुणनो अव्यरथो हो, उणरा मा-वाप तो बूढा जराड हुयग्या है जद अर गाव आळा रो के 'हाथी रें लार इयो ही गडक भूस्या करे' । इया सोचर ढांगी किणी नं धैलें सैत पण धारतो नी हो । आखर ढांगी खू टो रोपर हीज रैयो ।

एक दिन इणीज रू टाळी जागा पचायत आळो अर रावळियो भैसो आपस मे जुट पडया । पैला तो रावळिये भस हुडो दी जणा पचायत आळो भसो खू टें मे पेट सुवाणी पडयो जिकें सू उण रो कैई कैई भा मे पेट चीरीज्यो पण जद खार खायर पचायत आळो भसो व्यारू पगा सू ऊभो हुयर दै खू टें मे इस तक निराताळ रा खू ट रे माय पडणें सू रावळिये भसे री लारली पासळया भाजगी जिकें सू वो जावक वेकामो हुयर रयग्यो । जिया आज्ञादी मित्या पछें राजावा रा गड कोट । आतो हुई भसा री बात पण एक दिन बात-पर बात चाल पडी अर दो जणा फोटअर स्याबासीरी भारणी भणता आपस मे जुटपडया अर टिप्पा टिप्पी मे एक जणो खा टिपो -र जा पडयो खू टें मे जद वापडें रा आगला दात गिटीजग्या । लाग रय-रय करता रैयग्या । जिया जवानी गया पछें मिनख । जा बाद गुवाड मे हयाई-बताई हुवणी ही बन्द हुयगी । लोग आ सोचर गुवाड मे बठणो बंद कर दियो कै नी जाणें कुण कणा आपस री खीचाताण मे जा टकरावै खू टें सू । खू टें सू टकरावण

रो मतलब है आपरो नुकसान करणो ।

अब तो खूंटो सगळा री आख्या मे हीज नी हिये मे चुबण नै लाग्यो पण बा ही सागण री सागण बात पण कदेन कदे सेर न सवा-मेर मिल ज्याया करे ।

सामलै घर रो छोरो, मोटियार जुवान, छाया कान देखर चालै पण साव आळो, जावक जाँडो बिना बाही काढयोडो । बापरो किसे ढब चातै, इण सू साव अणजाण । ऊर्म काना घर खायोडो जणा पण शरीर सू सभोरो मलस जिसो लाग । डील मे हागो इत-रो कै भसे रा सीग उपाड नाखै । बापरा सगळा लछै । इण रो बाप भी नो किणन की नी समझतो हो पण बिरा भिनखा आळै गुणारो गुमानी । सो छारो एक दिन जा खूंटै सू खस्यो । लोगा समझायो कै थारो इण खूंटै सू खमणो ठीक नी, थारो बाप ठठ हुवतो तो ओ खूंटो ही नी रुपतो पण वो आपरै धन्ये सू आसाम गयोडो है जद तू इण सू ना खम । छोरे २ वू धी चढगी जणा उण किणी रो मानी नी । जा खस्यो डागी रै खूंटै सू । खूंटो कई दिना पलो सू ह योडो हो, ख टै री नीचली गुळी गळगी हा । छोरे र थोडी धधूणी देवणै सू हीज खूंटोजी जाय पडयो आयो ।

डागी न जद ठा लाग्यो जणा वो पग जूती घालै जितरी ताळ मे खूंट कन आयो अर खूटैन ऊपडयो देख र घणो फूफायो अर वेजार-वेकार कयो कै जिक्का म्हारै खूंटै सू खस्यो है अर ऊपाडर अळगो नाख्यो हैं उण न चापर ही ठा पडसी कै खूंटो ऊपाडया के

हवाल हूया करै। म्हारे खूटैन उपाडणियै काळनाग नै धूळियो बायो है।

दूजें दिन छोरै रो मा आपरै पळी-डै मे पाणी पीवण नै गई तो एक जण ओठळतो भीतलो ऊपराक कंयो—“ल्यो थारी चिट्ठी”

चिट्ठी (मरयोडै रो गावा मे चिट्ठी बाजै) रो नाव सुणता ही छारै रो मा माथे जाण बजराक पडयो हुवै। वा हाकी-दाकी रेंगो काई गजब हुवण रै अ देसै सू वा “चिट्ठो-चिट्ठी” करती रेंगगी। चिट्ठी लावणियो चिट्ठी भला र वो जाहै-वो।

छोरै रो मा हिम्मत बाध र एक पढसरी कनै गई। चिट्ठी मे समाचार उघडया कं “छार रो बाप दिन तीन पैली समाइजग्यो है” छोर बारै माथ आपरै मू डै रो राख भाडण सार खरच तेवडियो। पचा रै दूहै मुजब वास पळियै रो मूडो अठावण सात् चाबलियै रा दाणा राध्या। वास पळियो अर आयोडा भाई गनायत जीमण न डक्या, इतरै मे उगूणो दिशा सू खेह उपडती निजरा चढी। लोगा रा मूडा काळा पडग्या क्यू कं उण दिना मरयोडै रो खरच करणो सात्र वद हो।

थाणंदार छोरै सामे वैत ताणतं पूछया - “साची साची बता लाडू कठै लकोर राख्या है?”

छोरो विरगरावना बोल्या “बाप रो सू स मे तो आ चाबला छाडा की नी वपरायो है। आपनै जिके लाडू बणावण रो शिका-यत करा है नो वा सात्र कूडो है। अ चाबळ ही मै नेम परवारकर नी राध्या है। वासर टावरा अर भाई गनायतन जीमा र रीतरो रायता करयो है।”

थाणैदार सगीन तपतीन करण सारु पचान अर छोरे मचकाव हे
 इतरें में अचाचूक रो आर छोरे र बाप थाणैदार जीन ज रामजी
 री करी अर सगळो भेद खोलर बतायो । छोरे रो बाप पैलायक
 सरपच रैयोडो हो अर थाणैदारजी मू आपसो मुनाकात हो
 'अबं तो थारा बाजै कं म्हारा' । थाणैदार री आहो वत डागी
 माथ उबकीज ही । डागी रो सगळो पलमो चांडे घायग्यो हो
 कानून री लह पडती धारा मे डागी रं हाथो मे बडं राज रो गण
 परयोडो हो । या ऊठ रं लारं नाश हो । अजे थाणो रो हड मुकाम
 कोस तीन आघो हो ।

छोरे रं मू डे री राख तो के ठा क बाप आसाम सून आयग
 धो नाव्यी पण डागी रं मू डं माथे जिको काळू स थेयडिज्या वो
 ती जाण किता बाडा खेडा खायग्यो । लोग एक दिन खूट रो
 चर्चा करो हो व ही आज डागी रं घर रो तलपट बाचे हा ।

काल री रात अर आज रो दिन डागी रो खूटो उपडयो जको
 तो ऊपडयो हो पण आज आख गुवाड मे नू वा नूवा खूटा रुपग्या
 हा अर लोग आप आपरं खूट रं पाण नाचे हा । जद ही क्यो है
 टोगडियो खूट रं पाण नाचे ।

निमधो सुभाव

छोटलाल जद कदेई आपर गाव सँ सहर आवतो तो दो सीधो म्हारै घरें आय जावतो । आ सगळा जाणें के सहर मे वात-वात रो पइसो लागें । मकान लेवें तो मकान रो भाडो लागें । छोटी मोटी कोटडती लेव तो उणरें डोल सार भाडो लागें । जे कोटडी रै जडन सारु ताळो लेवें तो उणरो भी भाडो लागें । रात नै सोवण सारु माचो लेव तो माचै रो भाडो लागें लागो लूगो, पण जे साल छै महोना मे कदेई-सी काम पड तो के ठा छोटलाल जैडो मिनख भी भाडो तोडो भोग लेव, पण महीनै मे दो दो, तीन-तीन सँ घणी हेला जद रैवणो पडै जणा पण भाडो भोगणै सँ तालर सो कूटीज जावै ।

आ ही क्यू, होटल मे चाय पीवै अर जै बासै मे रोटी जीम तो उणरा सैत-सा पइसा लागें, अँ पइसा लागें जिवा तो लागें ही इण रै परवारकर निरी जिन्सा रा दाम लागें । सहर मे कुण किएरो सोरी-भीरी कुण-किणी रै बदलै फोडो भोगें । सहर मे तो बन-वनरो काठ भेलो हुयोडो हैं । सहर रा गाव आळनै भोटू समरै अर गाव आळा सहर आळनै काचा । मतलब अँ कँ सहर आळा दिखणादा तो गाव आळा उतरादा । छठ अमावस रो भेल हुवै तो गाव-सहर आळा रो भेल ।

पण उपाय के । छोटलाल सहर रो घडो रसियो क उणन सतवाडिय सहर मे आवणो ही ज पड । मुनाव पढियोडा छटना करे ? छोटलाल कणई बीमारो रो बोनो लेय र कणई निस पतर-लेवण न आवणो रो वानो लेय भर कणई हाकम साहब बुलायो है वानो लेय र सहर आव । पण किणी न किणी बाने स उणन सहर रो काळी-काळी सडवा पर खल्ला घसणा हो ज पडे ।

छोटलाल घापर गाव स आय र, आपरो कोई जरूरी काम सळटाय र सीधो म्हार घरै आय र दो माचा माथ कमर खोल । खाल क्यू कोयनी, सावण न माचो बिछावण नै पथरणो, सिरावियै देणन गोडवो भर ओढणन दूध सी धोली चादर मिल ज्याव । चोमासो हुवे तो माखरदानी तकायत मिल परी । पीवणन म्हारली घोळी रो धार, जीमणन पीतळ सी चदासीरी बाजरी, तीवण भर वो काचरियो दही । एकर तो देखे तो देवतावा रो पण मन जीमण साह ललचावणनै लाग ज्यावे छोटलाल तो आखर चीज ही ज कोडी'क ? इतरे स सरै तो ही जाणा, पण धूवो काढणनै उणनै पाच सी पताळीस रो बीडिया चाहिजे, सिगरेट पावे जणा ॥ कैवणा ही ज काई ।

सहर मे निमटण रो सगळा स धणो फोडो, पण म्हार इण मकान मे तळभाड जाजरु भर हावण-धोवणनै टकी आळी टूटी जकी बगीछा करती चाले । अडी सगली सुविधावा, भळे बीजो काई चाहिज ।

छोटलाल कने स मे और-और वाता रो सरावणा कोनी सुणो पण तळभाड जाजरु भर हावण-धोवणनै पाणी रो मोकलायत

री बडाई वो म्हारें सामें करतो घापे ही कोयनी । बात-बात में वो मनै कंवतो वै—“हू थारें घरें खाली हावण-निमटणरी सुविधा खातर फकत आवू, नातर सहर में रातबासो तो हू दाय आवै जठे ही लेय सकू । लोग आपरें घरें राखण खातर म्हारें वास्तै पिऊ-पिऊ कर, मनै देखै जठेई दोळा फिर जावै अर ‘म्हारें घरें चालो-म्हारें घरें चालो री पण भारणी उगेर देवै । हू पण बां सू भेळै कदेई आसा’ कंय-कंयर केई हाता निठासी पिड छुडाऊ अर पाधरो थारें घरें आऊ । हावण-निमटण री बडी मौज ।”

सामें जोग री बात के मनै पैला आळो घर बढलनो पँडयो । पैला आळै मकान में जिको सुभीतो हो अर उण में जिकी सुविधावा ठावी ठिकाणै ही, व पण इण मकान में ताई ही कोयनी । ओ मकान तो खाली सिर घसोवणनै एक अँडो हो । छोटूलाल सातवें दिन इण मकान में भी कुत्ता घुसावतो आयो रैयो ।

पैला आळै मकान में जठे कमरें-कमरें में विलायती टाल्या बिडयोडी ही, उठे इण मकान रो हैठलो आगणो गया री गौर हुवै जिस तक रो हुयोडो हो । उण मकान में जठे ठाव-ठाव च्यार-च्यार फुटा ऊँची बारिया खुलती उठे इण ढमढेर में अँडो अधारो, जडो उमर केदयारी काळ कोटडिया में रैया करै । उण मकान में जठे आज ३ चले री पाणी, बिजली, पखा अर दूजी सगळी सोराया हो इण पण नू बोडै मकान में फुटघोडी भीना, जिका रा लेवडा उवस सबस र आवै हो । ऊतरें, ऊदरा रा बिल जिका में ऊदरा री लगाटर बँडै अर नीसरें अर छिपकल्यारी कना-रधा, जिकानें देखें र भिनख रा ‘जी’ मिचळावण नै लाग ज्यावै ।

कठई कसारधा अर कठई छिलोड्या, जिकानै पण देख'र आदमी
नै घड घडी आवणनै लाग ज्यावै ।

छोटू लाल इण मकान मे भी पूछतो-पूछतो आयो रैया । खेर
सला, आयग्यो तो आयग्यो । जिसी म्हारे कनै सुख सुविधा ही मैं
उणनै दी परी । रात वासैं वो रैया परो । पण पैला आळा मावा
कठै ? माछर खाया, कीड्या लडी, अवक अखोरड हो पडयो रणा
पडयो, अधारै मे ढमढंका मारणा ण्ड्या, सुवारी बेळा ऊठ न
फेरवाडी मे जगळ जावणो पडयो अर उठै सरम नाखर, नोवा
ढूढ घातर ढूगै सू ढूगो अडा र बैठणो पडयो । जोर के कर
पैला आळी-सी वासा अठै पण रैया कोयनी । जाणै सुविधा
लारळी गळ्या मई परी हुव ।

पकायत ही ज अवकाळै छोटू अठै दुख पायो ।

रोटी बेळा छोटूलाल रोटी जीम लियो अर आपरै पाप पुन
लाग्यो ।

मैं जाण्यो, छोटूलाल पैला आळै घर रै भरोसैं अव कै अठ
आयग्यो पण आग सारू स्यात ही ज अठै दुख पावणन आवैं । वो,
आप कैवतो ही ज हो कै उण र अठै रवण-सवण री ताई कमी
कोयनी' वापडो भळ पण अठ क्यू आसी ।

पण कै रो । वो तो दूज फर भी म्हारे अठ आय धमक्यो ।
मैं उण नै देख र मन मे विचार करयो क छोटू अठ दुख पावणन
क्यू आयग्यो ? जद क उणर अठ निरी ही जागवा सोवण
उठणनै है । एकर तो अंडो विचार म्हारे आयो, छोटून कय
सुणावा पण पाछो बेगो ही मोळो पढग्यो ।

ता पछ एक दिन री बात । मू , अघारी रात । भिरभिर मेह
 रसे । रात री एक बज्यारी-सी टेम । गल्ली मे कुत्ता लू-लू पड ।
 एण काळ डाकी उणन खावणन उणरें लार नासतो हुवें । अडा
 ता, घणो करने हिडकिय कुत्ते न देख र भूस्या कर का कोई
 टळ-ओपरें आदमी न देखर मै आ ऊपर लो दो वाता मे सू एक
 त बिल जरूर हुवेली । मै म्हारें बडोडें डावडक कैयी-‘भाइया’
 आडो खोल र देख तो खरी रे । लट इया क्यू कर भुस-भुस
 ड है ।

भाइयो उठिघो अर आडो खोल र देखें तो एक आदमी
 रीजळी आळें खम्बे कन धोळी-धोळी भूखें वंद री खरळ हुवें जिसी
 एपी ओठधा अधवावा रो कमीजियो पैरधा जगल जाय र
 प्रायोडे मिनस जिसी खुली लागरी धोतो पैरधा अर हाया मे कई
 लियोडो सो ऊभो है । कुत्ता उणन देखर सागोडा कुपाळी
 लावें है ।”

भाइयें रो पण उण कने एकलै जावणरी हिम्मत को पडी नी,
 जणा उण सारल पडोसी न हलो पाड र जगायो अर एक-दो पाडोसी
 इस तक रो बोलाळो सुण र जाग्या अर बारें खडा आदम्या कने
 आय ऊभा हुया । तुरत-फुरत मे गल्ली आळा सगळा जणा आळोच
 करघो क “खम्बे कने जाय र देख्यो जावें, श्री कुण है, कोई ह्या-
 नियो मिनस है अथवा कोई चोग-चकार है अर इण कुबेळा अठ
 पण क्यू आयो है ।”

- मंडी धार-विचार, गल्ली आळा हाया मे सागोडा रेख लेय र
 खम्बे कन गया ।

कुत्ता भी गल्ली आळा री सें पा र और घणो भुसणो चालू
 राख्यो ।

आगे जाय र देखे तो छोटलाल आपर कुडियोड मोडा म
बोद-सो पूर री पोटी मेल्या अर लावरया कन मू आपरी ज
वचावण खातर एक हाथ मे आपरो सेटर अर बीज हाथ
ड टोडी लिया ऊभो है ।

भाइये दुर-दुर कर र कुत्ता नै हट कारया अर छप
पूछयो 'अरे बाबा थे ?' ।

छोटलाल बोल्यो 'हा, भाई ! ह ।' ।

भाइयो छोटलाल नै आपरे घर ले आयो ।

मन छोटलाल रो इण तरे आधी ठळ्या घर आवणो जाव
वेजोगतो लाग्या पण हू कई बोल्यो कोयनी । पण मै उण
पाछी की आ पूछी कै "क्यू कर, ब्याळू बीजी ?

छोटलाल दात तिडकावतो बोल्यो- 'ब्याळू तो करसू
दिनूगे रो साव निरणो हू आतडा भागोज रया है, है जिसे लाग
दो, भाळो-भाळो करर सूय रसू ।

म पूछयो- 'आतडा क्यू भाग्या दावें मे जीम लवणो ह
अर घरमशाला मे मचली लेयर सूय जावणो हो, त्तरी दूर रा
रा गडक भुसावण न क्यू आयो ।' म्हारो बात सुण र छोटलाल
तो मून माघलो पण एक गैबी आवाज आई । आ आवाज कै
कठे सू आई पण आई जरूर क- 'ठावाळो बाप थोडा
हो, लागता हो जिको अठे बूडता अर बडायले निमधे आदम
न रोटया जोमावतो अर न माची आळो मासो लागतो हो, जिक
इण गोर्ध कने सू आपरो मचली तुडवातो । श्री तो था गाव
आदम्या नै भीदा वणावतो फिर है । थान पण इणरो कदेन-न
कदे ठा लाग जासी ।' अर एक दिन एक मोटे सहरी एक
गळी मे मन इण रो प्रतख ठा लागयो कै छोटलाल खाली गोगनी
गाय दीसै ही है सीय इणर दीसत मे माथे पर पकायत कोयनी
पण किसी नै मारण खातर श्री आपरे पेट मायला सीग तीख
अर नुकरदार वारे काढ सकै ।

तैल बानो

सुदरी आपरें घणी सावत री बाता सुणार कैयो—“ये खालो क बिलोवो होज करसो वा कदेई उणरो टापरों पण आत्या [दिखाळमो ?”

‘ हालं किनी, वा तो बापडो सदा ही तनै साथै लेय र आवण र न्योरा करती न्यूता दिया कर ” सावत कैयो ।

तो आज ही चाला, थानं योरा करतो न्यूतो देवण आळीरें घरें । छुट्टो तो थारं आज है ही ज । थारी सिणगारो भी घरें ठावी लाघ जासी का कठई कूदहका भारणनै सुदरी आप रो जीभनै दाता सू किचरती—सी बोली ।

सावन हयो—“वा ता बापडो घर सू बारें पग ही को मेली नी, उणरें तो घर भलो अर का दफतर भलो ।” सावत बातु नै चालू राखत आप रो जोडायतन कैयो ।” “हालो तो भलाही, पण की डोळसर हुयंर तो हालो का ओही गिवारणी सो भेख-राखसो ।”

सुदरी बोली—“डोळडाळ रो मनै पतो कोयनी, धोती अर कोट'स मे सानपान पै'र लैमू बाकी, पदमणी वणन सू रयी ।”

‘ तो पंर, पार वेगो सो” सावत ताकीद करतो बोल्थो—“इतर मे

म्हारलें चोळिये रें थोडी-सी उस्तरी रगड ल्यू जिक सू पाघरी हुय ज्यावें ।”

‘ठीक’—कंयर सुदरी आपरो साल मे साडी बीजो ‘गई परो अर सावत ताकड करतो चोलें माथे उस्तरी करण ठकयो । थोडी ताल मे दोनू जणा ओढ-पेर’र तयार हुय अर सिणगारी रें घर कानी चाल बहीर हुया ।

“थप थप थप, कुवाडानें बजा’र” “सिणगारी बाओ सिणगारी बाई कुवाड खोल्या ।” भलें कडी खडखडा’र ‘सिणगारी बाई, ओ सिणगारी बाई ।” हला पाडियो ।

हेलो नी सुणन सू सुदरी आपर गाभा मे लाज-सी मन लागलो ।

सावत भल ओपरें आदमी दाई हेलो पाडियो जाणी कु कर । ज वाडो खोलें ही ज ‘ओ सिणगारी बाई’, पण पाछो बीपड, सर नो आयो जाण’र भलें भघराई सू कुवाडा री कडी खडखडा अर सोचण लाग्यो व बात काई है ? इतरा हेला पाडलिया पण का सन गुमान नी । सावत सोचें—‘घर तो ओ ही है अर व कठई आय जाया पण नी कर । है तो घर मे ही नातर कुवाडा र ताली लगा योडो हो तो ।”

सावत कुवाड नी खुलणें सू किणताव अर सुदरी बारें ऊर्भ साजा सी मरें । गली मे ऊभा-ऊभा अर हेल माथ हेलो मारता-मारता छेवट आखता हुय’र पाछो जावणरी वेई क इतर मे बर-साली मे पग बाजता सुणीज्या । पग बाजता सुण’र व दोनू हा जठें ही ऊभा रया । अर मन मे राजी हुया क छेवट अठ ताई आवण

। वेगार अँळो तो को गईनी ।”

वारणो खुल्यो ।

साद सुणोज्या - “अरे, भाईसा आपे ।”

सावत साद सुणा'र घकं देख्यो तो साम एक लुगाई ऊभी है ।

जिकी जाबक डोकरी दाई, रंग री काळीकुट । आख्या मायने गुडि-
योडी, अर काळी कळूस छायोडी, मूडै मे हाड रो के लाड,
जाबक बोखी । चामडो सळा पडियोडी, माथे रा केश धोळाघप
ताण मीणियो ऊ चाम राख्यो हुवै । जाबक कोम्मी-सी लुगाई
जिकी एक बोदी सी धोती डोल माथ पळैट राखी है । इण लुगाई
देखकर सावत री की समझ मे कोनी बैठी कै आ कुण हुय
पके । जद सावत सभे जणावतो पूछ्यो—“व्यू ओ मकान सिण-
गारी बाई आळो कोयनी ?”

‘कानी व्यू, पण इया जाणता-वूभता कू कर करो हो ।’
वारणै नै सबडक खोलतो उण लुगाई कयो ।

इण लुगाई आदरमान करती कयो—“आवो आवो मायने
आवो आज कठीने सूरज उगय्या कै भोजाईने साथे लेयर पधारिया
हो ।” वा आगै बोली—“वारै ही ऊमा रैसो काई”, मायने पधारो,
इतरा कैयर वा सुदरी रो हाथ भासर कोढायती घर रै मायो
लेगी पण सावत दोगड चिंती मे वारै ही खूदा रियो । पण छवट
सावत मायन आयर बैठक मे जठे सुदरी बैठी ही वा भी बठग्यो ।
सावत सुदरी कानी अर सुदरी सावत कानी जोयो ।

सावत नै सुदरी कने बैठक मे बैठयो देख र सिलुगारी नाव
आळो वा डोकरी जिकी कु वाड खोल्या हा आगणै मे मू खोल'र

कैयो—“भाईसा भीजाई सू वाता करो इतरै मे मै या ? सारु चाय वणा'र लाऊ ।”

उणरो “चाय लाऊ’ वात सुण'र सावत सुदरीन कयो
“तू मायनै जायर उणनै बोल दे कँ चाय तो म्हे सिणगारी बाई र
आया नू हीज पीवाता ।”

सुदरी शकती-2 मायन गई अर सामली साळ मे बडघोडी
उण लुगाईन कयो-’ जै कनै है कँ चाय तो म्हे सिणगारी बाई र
आया हीज पीवाता सा आप चाय चडावण री हैण मेछळ नाव
करधा ।”

इण बान मायें उण सुदरी नै पाछो कयो कँ— “चाय वणसा
जितरै मे मारी सिणगारी पण भाय जासी ।”

सुदरी पाछो बँठन म आयर बठगी ।

मावन समै बाटण सारू वायद ही बान चलवाई य “मावनास
चाय रो वरमो सगळें हो पासग्या है । जठ भो जायो अर पाये
बाई किल्ली रँ भावा, चाय तो त्यार है ।”

“जमातो है’ कयर मुदगी मावन री यात गारी ।

मुदरी गाता गूदना-’ ये तो बरगा हा क सिणगारी
बाद लगती हीज रेव जदना भा गुमाई कुण है ?”

मावत भावा-’ गई बाई गू गद जद बाव दूई जगा बाव
या ही बरगा म ५ एडनो गद एव ही हीज भावा पावती ।
गगर बोई है ।”

मुदरी गद बोनी,—’ घर के भा भो बग बगा हा ५ बाई
बड ही गद बावे कान मे मे, ग रे एव बड गपारनी ।”

सावत कयो— 'अबक पाच दिना री छुट्टी पडण सू कठेई गई परो हुवला अर इणने पण कठे ही सू बुलायली हुवला, मिनखा शरीर है कदे बदास काम पण पड ही जावे ।”

सुदरी बोली— “हां, आ तो बान साची है । मिनख शरीर है, कदेई कोई काम धन्धो भी हुहि ज्याया करै ? ”

इया लो लुगाई पडो सुरता मे बतळावे हा । इतरै मे सुदरी बोली— “डेणी चाय बणावण मे ताळ घणो लगाईनी ।”

“थारो नमो उतरग्यो दीसै ।” सावत बात पीवतो बोल्यो ।

‘नसो तो काई उतरग्यो पण ताळ छणो लगावे जठे की खावण-पीवण रा सराजाम ।” सुदरी मन सू अटकळ लगावतो कयो ।

“ता तू काई जाणै है इण वेळा चाय कोई लूखी थोडी हीज पावली ?” सावत आप री आ बात पूरो पण नी कर सक्यो हो कै जितरै मे सिणगारी वाई चाय आळी ट्रे लिया बंठक मे पग राख्यो । इया अचाचूक री सिणकारी वाईन आई देख’र सावत अचक बचकाईजग्यो, दो वाई ने देख’र बोल्यो —

“वाई थां ओ काई किमो, आज ये बठ गया परा हा ? ये घर मे कठाकर आया, घरी मोडे मायकर तां ये पकायत ही नो आया, म्हे सामे ही तो बठा हा ।” सावत भळे आग बोल्यो—

‘म्ह तो थान उडीवता उडावता आखता हुयग्या पण बापडी थारे आ कुण आयोडी है, म्हारो तो घणो ही ध्यान राख्यो आपार साथ चाय पीवण साह उणन पण बुनावातो सरो । म्हार आ तो थारै

बिना ओदरगी, मनै सैलग ओळवा दे दे अखता लियो कं इतरा
 दिना सू तो कठ आया पार पडया तापाछें थे मिल्या नी, हा ठ
 आ डोकरी थारी वैन है काई, थारी अर इण री बोली ए
 जिसी है ।”

सिणगारी वाई बोली “बोरा, नी तो अठे कोई डोकरो है अर
 न मे कठई गई, म्हाय घर मे तो डोकरी गिणों भावै नोसलो, म
 एक हीज हूँ पण बोरा थे आयर नै ओळखो हो खुद मिनख न नी
 पण आज मिनख री नी आयर री ओळखाण है ।”

गायब्यां रो मेळ

नागौर परगन रें आयूणें गावा री बात है। उठें लोग माप आपरें खेता मे पक्की डाण्या बाघ'र बसैं। आ डाण्या मे घाम करने सियाळ री राता मे, लोग बडैं ही कोड सू 'सगत' करवावैं। चोखळेंर गायब्यान बुलावैं अर तदूररें उपरा निर-गुण रा सबद अर अणभें री वाण्या गवावैं।

केहडली गाव मे किसनाराम री डाणी, किसनाराम रो सगत रो तेवडणो।

म्हारी चरणोटी रा पण ब हीज गाव। में भी वा गावां सू रामतोराम उठीनै जाय मोसरयो। म्हारा आसण कालडी री वाडी मे हो। कालडी और केहडली मे फकत तीन कोस रो आतरो।

किसनाराम न म्हारी ठा लागी कै में आयूणी डाण्या मे रमतो-रमता अव कालडी आयोडो हू। वो म्हार कन आयो अर लुळताई सू हाथ जोड'र पगा लाग्यो। में अतस सू आसीस दीवि अर उणरी सुख साता पूछी। किसनाराम बत्तीसी मायकर हेत छाणतो बोल्यो—“आपरी मरवानगी सू घणो पण खुसी हू।”

किसनाराम घणी वीणती करतो मनै सगत मे आवण रो सदेसो दियो अर ऊपर सू घणे मान थको मळ आवणरो कयो

किसनाराम म्हारो आघमान करतं कयो कै—“ जे थे नी आवा
तो म्हार डाढो विचार हुवला ।”

मैं पाछो कैयो—“ पकायत आऊला, भला । थारं कया प
नी आऊ आ कदे हुवै ?”

किसनाराम म्हारो अकीदो मान'र बाग-बाग राजी हुन
पाछो परो गयो ।

मैं पण म्हारें चेला-चाटघानं माथं नेयर किसनाराम रें
ढाणी सागी अंड माथ पूगयो ।

किसनाराम रें म्हार आवणरी मेह री ज्यू उडीकना लाग रयी
हो । वो मन आयो देख'र हरनो हुयग्यो ।

उण कैयो—“छेनं आछा करियो महाराज । आप पधारया ।
म्हार माथ मोटी किरपा करी । आपरें आवण सू म्हारी घणा
सोभा बघसो ।”

म मीठास सू पाछो उबलो दियो—“थारी सोभा हुया म्हारो
घणो जीसोरो हुवै ।”

गढ साळ रो वारलो मोटो भू पो जिणमे पच्चास मिनस सोरा-
सोरा मा ज्यावं इतरो बटो । मनं किसनाराम इणो भपटं मे एक
पम्बार्ड बाजोटर माथं तेबडो वामळ बिछा'र वेठाय दियो ।

सगत मे आसला पासला गावा सू आयोडा मिनस तीसेक
रें अडगट ।

गायत्री चौसळ' रा बाजोदा । सानरा साज बाज लियाडा ।
गायव्यारी न्यारी-यारी जूट । पै'लो जूट म मुदामुली ह्म

स कामड, हेमदाम छोरलो सो, पञ्चोम-नीस वरसारो मोटियार
 आछो जचतो सो । सागीआळ जेतन, कोई चाळीसेक वरसा रं
 गिगे वग ।

दूनी जूट रो मेढी जेठादासजी र धोरें गो गोयददास, हेमदास
 जोड नोडें । साग सावतो अर गरणो गो ढाणो रा ऊदानायजी
 सध । ऊदानायजीने तो धोरें मू आवतो वेळा गोयददास अर
 आवत साग ले लिया हा, बाकी धोरें मू तो अ ही दो जणा बुवा हा
 तीजाड गायब्या री मडळी लावूदासजी री । लावूदासजी
 नालडी र रामदेवजी रें मिंदर रा टिकायत पिडत । ऊमर मे दूजा
 करता कई पाका । गाभ-लतें मू सागीडा सज्या बज्या, डील मे
 डीगा पण चैर मू साव गरीबिया ।

छुटकर गायब्या मे जाखाणियें रा प्हाडसिध, भूडल रा
 देवादास, खुद केहडली रा सुरजोजी सुयार अर चित्ताणें रा वसी
 महाराज ! अँ मगळा इसा गायबी क इणारें तोल मे दूज गायब्या
 रो मोल विक जाय । अँ से एक मू एक आगळा अर एक बीजें मू
 सिरायत ।

सगळा हीज जूट आळें गायब्या कन आजरी चलगत रा
 मू वा-पुराणा समचा साज-बाज अर वै सगळा गाभें खीरटें मू टाटियें
 भात वण्मा ठण्मा । ओपता अर देगा-दिस्टो मे घणा फूठरा लागता
 केई जणा ता आप रें गळें मे माटोडें बोरिये तुल मू गें रा कठा
 घाल राय्या एक जणें काळी मिच सतूल मिणिया री रुद्राक्ष री
 माळा पै'र राखी ही ।

सियाळें री रात हुवणें मू सैग जणा प'सी वामळा ओढयाडा

भूपै रै पाल रै सारै जम्योडा बैठा हा । भूपडै मे दीयै रा उर
हो । सगत मे ज्यू-ज्यू दूजा मिनख आवता गया, वै सगळा हा
भीड साकड मे बैठता गया । कैबत मे कै'यो है कै "सैण तो सक
ही भला ।"

नागौर रै आथूणै गावा रो ओ मुख कै अठ र मिनखा ।
चिलम तम्बाखू रो चरसो जावक कमतो । अठै रा बिश्नोई, सि
रामस्नेही अर जसनथी जाट तमाखू नै बस पडता साकडै हीज ।
आवण दैवै । कामड बीजा भी अंडी रली मिली सगत मे होत
बीजो नैडो नी आवण दय किणीन पीवणो हुवै तो ओछातरै जाय
पीवै ।

भूपड मे सै'गायबी आप-आप रै ढव सारु बठग्या । सभा
राणोराण भेली हुयोडी । लोगा मे 'अब गायबो पोछावै अब
गायबो पोछावै' रो गोरबो चालू । इतरै मे एक बडेर मिनख क्या
मळै किण री उडोकना है, रात आधी आवण नै लागी है रे ।
अवै क्यू मोडो करो हो ? पुछावो रे भाई गायबो ।'

बडेरै मिनखरी आ वात सुणो कै गायब्या रा कान खडा
हुवा । अवै तो आपोपरी मे गावण सारु गिरत करणन लागा ।
वो कैवै पला यै गावो । ओ कैवै पला थै उधेरो । इतरै मे एक
जणी वोच मे बोलत थकै कयो- "लाधुदासजी सगळा मे बडरा है
पै'ली ओ हीज उधेर सी ।"

आ वान सुण'र लाधदासजी बोल्या-ना-सा, म्हारी अठ क
चिकारी है । ओडी के ओकात है जिहा हू पै'ली गाऊ ? व आगे
बोल्या - 'हाथी तुलै जठै गघा काण मे जाव ।' इया कैय'र आप-

री लुब्धताई दरसाई ।

लाघूदासजी री भाँवाँन'मुण'र हेमदास रो सागीवाळ चेतन
वमक्यो घर बड बोल, मे पाछो बोल्यो- 'आ कदेई पै'ल करी के ?

चेतन रो बात सुण'र जेठादासजी रँ घोरँ रो गोयददास
बेचाळे ही दगड नाखतो बोल्यो- 'आ पै'ल' नी करी तो थे कर
देवो । थारी 'तो गढ लका तोडघोडी हे, जीत'र ।" १

गोयददास रो ओ मैणो सुण्यो के हेमदास अर चेतन रँ चरडको
सो नाख्यो, जाणें तेल रो तडको दियो है ।

गायक्या मे इण तरे आपोपरी मे 'जद' सबदा री बटाबट
बाजती लागी तो जासाणियै रा 'हाड'सिध बातनँ रस्तैसर साबट
ता बोल्यो- "थे रीस नी करो तो मैं मनाऊ गणेश सू ड सूडाळनँ
"अबकँ ठीक रँ सी गावो । कयनँ सगळा ही 'हाड'सिध री
कँयो बात री लड भारी ।

'हाड'सिध- "सू ड सू डाळा दूनदूनाळा" गाय'र डब्या ।

'हाड'सिध रँ डबता ही हेमदास री जूट मे मजीरा री
भिरणकार उगडणनँ लागी अर तन्दूर, रँ कम्पे तारा माथे अणनैरी
निरभै बाणी गाईजणनँ लागो । हेमदास आप रो सबद पूरो
करतो डब्यो ।

हेमदास र डबता ही लाघूदासजी अडक चूट आळो अडवी
खडी करै, जिसी बाणी गाई । बाणी रा बोल इण तक हाँ-
माटो घडनँ लगी कुँभार ने खातीनँ छोल रँयो लकडो
सूई तो दरजी नँ सीव
भोजन बैठ चूलेनँ जीमै
दूध दहो सँ घीमे निरसै

सोनो घड़े सुनारन विल्ली न मूसा पकड़ी
खाती न छोल रैयो लकड़ी

आधा देखे बहरा सुणें
पागळिया परबत नैं तोलें
इण रा अरय विरला खोलें
खायगी नार भरतारन आ उलटा बेद री भकड़ी

खाती नैं छोल रैयो लकड़ी
घरती घरसैं अम्बर भीजें
कटे कुहाड दरखत सैं सीज
बीज पकड हाळीनैं बीजें
लोहो घड़े लुहारनैं जाळानैं पूर रैयो मकड़ी
खाती नैं छोल रैयो लकड़ी

बकरिया रैं सिंघा रा खाणा
मछली खा पकड़्या मरदाणा
सुखीराम रा भेद नही जाण्या

ने । झुडी घड़े मणियारन बाण्यानैं तोल रैयो तकड़ी
खाती न छोल रैयो लकड़ी

लाधूदासंजी रैं आ बाणी गायेर ढबता ढबता हेमदांस
तदूर रैं सागी सुर मे आप रा सुरे रळावत सेंजोड बाणी गावणी
सुंर करी—

इक लू का पकड़यो सैरनैं वंठी हूँ कान पकड कै
सब जीवां न मार लू कड़ी
खासा मोटी हुयगी मोगड़ी
पकड़ी बा सेर री थोवड़ी

मारण लागी सेर नै छोड्या है पिंजर जडकै

--- इक लू का पकड्या सेर नै

गादडमिघ ले आयो टोळी

सुसियो कं म्हे फौजा बोळी

लू का कं मचादयो रोळी

लूट नेवो ससारनै कुण जीते म्हासू लडकै

“इक लू का

घघू कोचरी सेही खाजा

तोतर बुटबड युगला राजा

वैइयो क'वै हू सब रो राजा

आट मकै नी वारनै सै' भागै म्हासू डरक

“ इक लू का

देई देवता डर कै भाग

भाज गयो विरभाजो भागै

जम देवता सूत्यो जाग

कै'वै शकर छद बणाय कै इ दर भी सुण कै घडकै

“ इक लू का ” ---

लाधूदासजी अर हेमदास रौ गायोडी भैडी-भैडी बाण्या
सुणी जद गोयददास रै जी'मे घ्याई-फाई लागगी । गोयददास
ऊदानायजी साम आप रौ मूडो फोर'र कान-वात्तो करी क'
'अबै तो ऊदानायजी, कोई भैडो घडबो आळो घर अहीखम
सबद गावो नी तो मरी सभा मे मानखो जासी स्यानमिस्ट
होसी, आपा रै धोरै रौ नाक कटसी ।’ -

ऊदानायजी छटयोडी रकम घर फंरीज्योडा घोडा वं

आटी लगावे तो अडी लगाव के बाढ्या ही नोसरै नी ।
 वे अडबो अडावे जणा मोटे-मोटे रावणया रा मुहाणा फार
 नाखे वयू के व पूरा तरक बाज । वात मायै वात अडी अडाव
 जाणै मूळ में हळ अडियो हुव । २१ -

वे गोयददासने कैयो- "तू इतरो काही काही लाव है ?
 में आ गायब्या रो जोभ, हाय-दाय कूढा-र छोडूला, तू तन्दूरो
 साम हू गोरू ।"

गोयददास तन्दूरै रा तार मागीडा कस लिया घर खूटिया
 ठरका-र थिर करलो । अब उदानाथजी-हस्तारो करियो घर
 मू डें माय मुळकावण पसारता गायबो सुखे कियो-न

अवधू, बडका बीज बिस्तारा, कोई जाणै, जाणन हारा
 आपो आप और नहीं बीजो आपो आप पसारा
 भाई भया भतीजा मेरे, बाप नया घर बाळा
 दादा है घर पोता मेर सुसरा है घर साळा -
 भार्या है पुत्री घर मेर सासु भई लुगई ।
 भोजाई भतीजी मेरे सादू-साळी जाई
 नाना है घर मामा मेरे, नानी मेरी माई

मामी, मेरा मामा जाया, माता, रै घर बाई
 बेटो मेरी जाई जाया, भूवा जाई दादी
 काकी मेरी काको जायो आगत अददी अनादी
 में ही भात तात सुत आता में ही मेरा गोती
 पुत्र वधु घर इमडी जामी हुय गई मेरी पोती
 में जग माही जगत मुक्त माही मे जगत सू न्यारा
 आपो आप मे वठा दीस आप उपावण हारा

बट में बीज बीज है बट में इसडा बट बहु भीणा
कहत । लालगर सुण रे पूता उपज हुवा सब लीणा

‘ऊदानाथजी बाणी गाय’र थम्या क, साभळू उणन

वा’ बाही’ दोनी भर कंयो ‘घाघिन है थारे मात-पिताने
- घाघी ‘ज्ञान गोथळी खोली’ है, ये । पण इण ज्ञान
गोथळीने जाणे जाणन आळा हो ।’

ऊदानाथजी हा भाई, अंडे ज्ञानने गावा तो आपा सगळा
ही हा ? पण जाणे इणन कितरा लोग है, इणने जाणसी कोई
सुगरा रचियां रा ही ज ।” आ कंयने ‘ऊदानाथजी आपरी
गभीरता दरसाई ।

ऊदानाथजी रो गायबो भर गलरस अंडो मीठो मधरो
भर सोवणो-मोवणो हो, जिणकर सभा में रग जमावणो उण
रे एक सहज बात ही ।

ऊदानाथजी ज्ञान में दो पग आगळा मेलता बोल्या-“बाणी
गावा तो आपा सगला ही हा, । पण अरथावणो कितराक
करै है ? अंडो बाण्या विना अरथाया की पल्ल पडै नी ।”

ऊदानाथजी भळे भागे बोलता कैयो- “आ भाई हेमदास
हैण गायो के लू कडी सिध रे कान पकड लियो भर आ लू कडी
सगली जिया-जूणने छायागी । इणरी फोज कुण । गादडो भर
मुसियो पण इण रो अर्थे काई ? बयू, हेमदास, अरथायसो
गाई जिकी पाणी । कैयर ऊदानाथजी सभा माये आपरी निजर
नाखी ।

हेमदास ऊदानाथरी बात रो पडूत्तर करतो बोल्तो-
“पेला लाधुदासजी हीज बाणी अरथाय सी, कारण के लाध-

दास जी टिकायत हूँ अर आ होज अंडो गायबो पैला मुह
करघो । जद पण पला अ-होज अरथायसी वाणी ।”

लाधूदासजी ढोळी रा भोळा पण सगत माय बठियोडा ।

लाधूदासजी कंयो —“मैं तो जद अरथावतो जद हेमदास
म्हारी वाणी मायें तोड आळी वाणी नो गावतो तो ।

लाधूदामजी री बात मायें हेमदासन बोलण नें जागा
माधमी ।

हेमदास कई भिचकतो सो बोल्यो—“जणा तो ऊदानायजी
हो वाणी अरथाव सी, म्हारी वाणी मायें आ तोड आळी वाणी
गाई है ।’

हस, ऊदानायजी मुळकता सा बोल्यो—

ऊदानायजी भळें आगे टुणकलो नाखता बोल्यो -‘ ओ चेतन
कैवें होनी, लाधूदासजीनें क आ कदेई पैल करी के ।

चेतन ऊदानायजी रो ओ दूणकतो सुणता पाण चुपचाप
जाड । बोचग्यो । चेतन रे चेतन मे चेतो हूवें तो बोलें । ।

सभा आपोपरी रें सबदा री लडाई मे बोलीवाली बठी
ग्यो । जाणें चिडकल्या मे भाटो नाट्यो हूवें । --

मभान बोली बोली देखें ऊदानायजी बोल्यो “अरे
सगळा ही सास कूबर सारग्या ? अरथाबोरे भाई ! गाव
जिकन अरथावणो ही चाहीज । अरथावें जणा तो गाये रो
कई रस पण आवें अर अं जिवा मिनम इतरी भू चाल’र
आया है, आनं भी कई भोम बघें । नो सवा देखल्यो ये ।”

ऊदानायजी आगे मळें आप री बातनें खाचता बोल्यो—
‘ घणा दिना री बात कोनी काल री हीज बात है ”रतिराम

सिराणरी ढाणो मे बाण्या गाई, एक सू एक बेधतो। भर आगा आळी जिसी बाण्या तो अरथावता मोटै-मोटै ज्ञान्या रो आह्या दुखण नै लाग जावै। बाणो किसी'क। जिके री के पूछो हा ?”

एक जण विचाळै ही बोल'र कंयो-“कैया जाणीज ?”

ऊदानायजी वा बाण्या री सद करावता बोल्या-“वा बाण्या री सिरे मोळी हो

1 कोडी चाली सासरै, नौ भण काजळ सार

2 सूसियो आळ सिधा सू खलै

3 पढियोडा पिडता करोनी विचारा, पै'ली पुरुष हुया क' नारी एलो।

4 बारा वरस सू बाभ व्याई पुतर लाई पागळा

5 विरछ एक ऊयो भोमी पर नहीं पान नहीं डाळए

नही पात नहीं छायाए

6 नदी के किनारै अवधू घूसली जुऊगी पेड मछलिया छायो एलो।

अडी सी और पण कितरी ही बाण्या गाईजी। पण आ बाण्या रो अरथ रत्तीराम अरथायो जठै रत्तीराम नी नावडियो उठ मे पण सायरो लगायो।

ऊदानायजी री बात सुण र प्हाडसिध बोल्या- 'बात तो साव साची फरमाई आप पण महाराज, अठे तो था सू बती कुण है जिकी अडी बाण्या रो अरथावणी करै ?

'नी भई भ गायबी है, मैं तो खाली महाराजने अठे आया सुण'र साबत र साथे बुबो आयो।' ऊदानायजी बात री

स'छी सारता बोल्या ।

'तो महाराज नै अरज करा के अथ करण सार ।' एक जे कैंयो ।

ऊदानायजी बोल्या—“महाराजने क अरज करा महाराज तो ज्ञान रा समदर है । अठे तो आपारो वात चाल'रैंयो है” ऊदानायजी सरधा जतावता कयो ।

सभा मे सू एक जणो बोल्थो- 'का तो भाई कई कैं'वा नात आ कै वो कै ओ कामे म्हारें डब रो कोयनी ।'

अबै तो सभा मे सू कई जणा सांगे ही बोल्ता कैंयो- 'अर यावो वाणी हैमदास ।'

पण हैमदास तो जाणै हैम हुयग्यो हो । वो कैई ताळ वाल्य कौयनी ।

ऊदानायजी नै अ'छी ढंग देख'र भु भळ आयगी । वे आपर गोडा नीच दियोडो टोताक मरकावता बोल्या- 'अ भाई ज्ञानी है जेव मै ज्ञानरो गहरी गम मे जावक गुडग्या नी, हैमदास बोलतो तो खरी' ।'

हैमदास अब कई आप रा माथो-ऊचावतो बोल्थो-“महाराज (ऊदानायजी) मै तो साची कैऊ म्हें तो खाली गावणो हीज जाणा अरथावणो म्हार ताबें रो । काम नी ।'

सभा मे सू एक जणो कई मीठास सारतो, बोल्थो- 'महाराज ऊदानायजी हैमदास थार आणै कोडी'क चीज, जको या थका वाणी अरथावण री हिम्मत बाधे' ।'

ठीक है पण, वात नी डबतो आवणो चाहीज ।'

ऊदानायजी कैंयो ।

मळे एक डाकरे बोलर कैयो-“ऊदनाथजी थारे आग सगळा
 आम्वा हाथ पसार दिया है, सोवा लग-सा हुयग्या है। अवे तो
 ही समझावो।”

ऊदनाथजी गहराई रें भाव मे बोल्या-“हा, भाई, अवे
 धूनी अरथावा, तो ल्यो सुणो-

लूकडी नाव माया रो है सिध जीवात्मारो नाव है, मा या
 वधेर जीव भरअर जलमें। ओ हो जगतन खावणो है।
 मनख रो ओ नानपणो गादडो अर सूसियो है जडपणो (अज्ञान)
 र सासो ही धधू अर कोचरो जाणो, वंड्यो ही अभिमान है।
 जठे ओ रेंव उठे देवी-देवता रो के काम ? वं तो उठे सू भाजसी,
 असो हीज।”

ऊदनाथजी रो ओ छछम अरथ सुणेर एक जणै लाधूदास
 जी गाई जिकी बाणी रो अरथ पूछधो-

ऊदनाथजी लाधूदासजी गाई जिकी बाणी रो ओ अरथ करधो-
 ‘माटी सू हीज सगळा रें शरीरा रो रचना हुवे अर लकडी अन-
 ाळ मे सगळा रें शरीरनै बाळेर पूरो करे। ओ हीज छोलणो है।

समै री सूई जगत रुपी दरजी नै सीवै अर शरीर रुपी चूल्हे
 रें काळरुपी भोजन जीमे। तत्त्व रें मा हीज आछी चीज है। सोनै
 तरोसा सदगुण हुवे जणा सुनार रुपी शरीर रो घडोजणो है।
 जिका मिनख आप रो बार भटकती विरत्यानै ससार कानी सू
 हटावे, अ तर री आत्माने देखे अर जोग ममघी मे अणहद सबद
 सुणै। मील मिरजाद (निरअभिमानो) सू न्यारो रेंवै उणनै
 होज पागळो जाणो-जिकं मायानै रुडखे कर नाखो है आपर
 तन-मन सू अर आत्मरें भाव मे रेंवै वो हीज पागळो है।

जिको अभिमान रै परवत न तोल । माया ही नार है, आ ही
आपरै जगत रूपी पति नै खाय रैयो है ।”

सभा ऊदानाथजी रो अँडो समझ मे आवण आलो अ
सुण'र घणो पण राजी हुई अर ऊदानाथजी रो घणो आधम
करघो ।

सभा मायसा मे सू एक जणो बोल्यो थान आगे की पूछा
हुवै तो पाट माय वठियोडा महाराज नै पूछ लिखावो । मै बान
आयो मौको बसू खोवतो हो, मै कँयो मन पैलाथको ज्ञान हो
ऊदानाथजी रो अरथावणी समचँ दोनो कुण पण ? अँ प्हाडसिध
पण अरथ अछोतो दुकोवे है । आ बाण्णानै नाडी बोली मे उठ
वाणी कै'व पण शास्त्री रो बोली मे आ हीज विषय बाण
कुहावै । कबीर, गोरख, आसाभारती, हरीराम बनानाथजी अ
आज रै जुग री लाधूनाथ अर विवेकनाथजी जडा योगी आ
वेदा'त सू मेळ खावण आलो अरथ बैठाव । घूडाराम, रुडाराम
बिहारी दास अर नवल रामजी जिता ज्ञानी सता अँडो बाण्य
मायकर उपनिषदा रो ज्ञान पावू दुनिया सारु आ बाण्या मायक
प्रगट करै ।

इस तक सभानै राजी देख'र ऊदानाथजी हसता मुळकत
सा गोयददास कानी मू डा फोर'र सेन करो कै 'किसी क रैयो ?'

गोयददास राजी हुयोडो पाछी सेन री आपा मे हीज बय
“झाड खोपरा सी ।” अर मिसरी माखणा सी ।

संपादक

केई दिना ताई घणो अर चौतरफो सोच-बिचार कर'र एक जण अखबार काढणो पोलायो । संपादक आप री जाणमे अ'हो स्थानप स आपो काढणो चालू करघो क मत पूछो । आपे सार संपादक री जी' मे कोड घणो, हिये मे उमाव घणो ।

आप रो ऊपरलो- 'मुख पानो' कोई देख तो देखतो ही रैय जाव । मनीराम आपेनै देख'र ललचावणने लाग ज्यावै जिया भैस न देख'र पाडियो डीडावणने लाग ज्यावै अर टोगडियो गाय नै देख'र हुरकणने लाग ज्याव । आपे री ऊपरल पाने माय फूठरा चित्राम, रग-बिरगी निकोदया, नैन सुखाली छिव्या, सै चढूड आक (आखर) अर मायलै पासै रुकाटा खडी करणळो खबरा । आपे रो पेलडो पानो इसै-विये चितेरै कलम स थोडो ही चित्राकीज्यो हो । ओ पानो तो संपादक खुदाखुद हाजर रैय'र नगर र नामो कळाकार स हाथोहाथ रोकडी दाम देय'र चित्राकोयो हो ।

संपादक अखबार काढणे मे अर आप री नाववरी खातर मरघो जीव । संपादक आखो दिन आप री नाड, हेठो नाख्या लिखा-पढी में लाग्यो रै'वै । कई कूडी अर कई साजी खबरा आप्या संपादक रो जी' मोखातर पावै । इण रो जणा जावतो जो सोरो हुवै । संपादक राजनीति मे पण अ'हो नासै, जाणै अवं

अळूझ्यो नै घडी माय अलूभर पडचो ।

सपादक आप रे चरै मोरे सू खासा फूठरो, डील सू क
सूल सूल नी थाक्योडो तो नी घणो माता ।

सपादकनै उपरली हसी हसण री खासा रवद । लुळता
मे हाथ जुडता ही वत्तीसी खुल ।

सपादक री आस्या री जोत इतगी घणी तेज कै उण
आगली पाछलो अर एरु री दो सूभ तो ही पण उण दाम मा
मडा'र चश्मो लियो है । लिखा-पटी घणी चश्मो उतारया ही
सुनसर हुव पण जोर के, करै बिना चश्मै र लोगा माय प्रभा
की कम पडे । वो घडी-घडी चश्मो उतारै मर घडी-घडी पा
लगावै । सपादक किणी सू बात करता थको चश्मै न हमाल
पूछतो रैव ।

जिकै दिन छापो प्रेस सू बारै, नीमर उण दिन ओ ए
आदमीन आपर साथै तिया-लिया इतरो उतावळो-उतावळ
चाल'र चटक सी थारै-म्हारै हाथा मे छापो पुगाव दिरावै जा
मोफडदान मे हीज लका लुटावतो हुवे । अर जिके दिन सपाद
छापे रो अ क लोगानै देवणन जाव उण वेळा ओ आपनै सगळा स
भातबर अर लू ठो सम्भ । ओ आपर मन मे जाए कै सहर रै स
लोगा माय म्हारो प्रभाव पड रैयो है । ठीकरी रै लाल गग उ
जिको नी घोयो ऊतर अर नी माज्या मिट ।

स्याणा आदमी मिनस रो थो'मो' लगा लिया कर क आ
आज पोमाईज्योडो है । सागीडो मोदाईज्योडो । पण आ बात उण
रै मू डे मार्ये कय'र कुण सारा तुबा तोड इण रै मू ड आगै स
मनरसी अर मोठी बडाईज करै ।

लोग बड़ाई बरता क'वै - "आठा गुणी हो थे, देश विदेश री
समूची खबरा छाप नाखी थे तो । थान समच कू कर ठा लागै है,
आ बाता रो ।

कोई चीर बैताळ मेयाडा है काई थारो ।
आरै रै जमान मे सेरडा अलगी सू अळगी अर आवण आळै बगत
री बात रो पतो लगा लेवता ॥'

सपादक लोगा री छेदेमद रो अडो मोठी बाता सुण'र घणो
पण राजो हुवतो ।

सपादक बिद्या मन सू साव भोळो हो पण आपनै वो गजब
रा गोळो समझतो ।

सपादक मोटोडा आदम्या सू घणी पण सेदमेद राखतो पण
गरीब-गुन्बै माथे मीट ही नी नाखतो । जद के सपादक वण्या सू
प'ला ओ हमेशा ही गरीबा री हिमायत करतो हो । वो उण राज
तेज आळा सू मोकळी घालमेल राखणी सुर करदी ही । हेठलै
सिपाही स'डानै तो वो साव गिनारतो होज नी । वानै जू जितरा
ही समझतो नी ।

जे कोई सपादक री गिगरथ करतो तो वो काना मे तेलघाळर
वैठे ज्यू बैठ जावतो । किणी री बात माथे धान नी देवतो हो पण
मन मे अँडा रो नाव लिख'र राखतो अर कैतो बख मे आयै ठा
घाल सू 'ऊपरलै मन सू क'तो 'आज री दुनिया है कोई आछो
बतावै कोई माहो' ।

सपादकनै नै'चो हो के लाभ आळी सुणानी अर वै लाभ आळी
नै कोरा कारा जाण'र छोड देवणी । बिना भोगे पडती काना ही

बसू ढोळणी ।

सपादक पण छापो काढ्या राग्यो । कागद घर छपाई रा
परसा लागता गया । सपादक सोचतो जिवे दिन छाप रो चढो
भेळो करणनें दूबू ला, उण दिन लोगा सू मिट दो मे काना
विचाळे भावरो देय'र दाम लेयनू ला, मन कुण नटेलो ? बिणरा
भोगना किस्त खाया है कै मन नटेलो ।" यो आपरे मन मे इस
तक मनचूरिया लाडू फोडतो । वो सोचतो कै जद चदे री रसीदा
पटणो सुरु हुवैला, तापाछ भाण री ताई टाण नी रवै'ला ।
अरडाट करतो घन आ पडेलो ।"

लोग जाणता कै सपादक ओ छापो खाली उपकार री
भावनाने लेय'र काढे । आ कुण जाण कै एक दिन वो छाप
रा पइमा माग वेठेला ।

सपादक आपरे मन सू गाव रे आख लोगाने गायक बना
नाह्या है । छापो तो सगळा ही पढे, लोग छापो पढता जावे अर
उण री सरावना करता जावे । कै क व 'सपादक परउपकारी
जीव है ' लोग कै 'जिको आप रो विगाड अर जगतने सुधार
उण र जस री जहा पत्ताळ मे गुडे ।"

इण तुमार सपादक आपरे छापरा मोक्ळा ही अक नीसार
चुवयो हो । पण छाप रे सपादन मे अर घर मे ऊजळो खरच
लाग्यो, बाजार री मोक्ळी रकम माथे हुयगी । लोगार कूडिये-
गेल खरच भगतो ही गयो । लोगा रो काई, लोग तो 'लूम्बा-
लाड खम्मा घणो करता रैयग्या । जणो-जणो पइसा मागणनें
पण पल्ले पइसो एक पण पढयोनी' खाली उण भाव री कु वराणी
भाव । अवे तो सपादक रे घणो मुसकल हुयगी । जठी कर
१५]

नीसर लोग गाभा फाडै, जणो जणो 'दचो-दचो' करर खालडी खावै । मागतोडा खत्ता खोल'र लार पडग्या । एक बोजै नै ओ पतो हुयग्यो क सपादक रै वो 'उतरा माग वो जितरा माग ।' मागताडा सोच ले पडसी जिको जीत मे रै'सो, नीतर इण फकीरमल सपादक कनै मरयोडी माम्बी ही देवणनै कोनी । प'ली तो 'हम चौडा गळी साकडी' करतो बापरो सो माल बजार सू तुलालियो । लोगानै पैं'ली जणायो क सपादक परळी खुदा हुव, उण र पाईमा टक्का री वे कमी । राजतेज आळा रै साथै ऊठणो-बैठणो पण अब कठै गया व नीजु ? चुकावनी सपादक री बळी ? नीतर लोग तो डूब्या जका डूब्या ही सपादक जीवतो हो मू डो दिखारण लायक को रैंयोनी ।

सायरा साची नैंयी है क 'लुगाई रो खसम मोटघार भर मोटघार रो खसम मागतोडा ।'

सपादक रै जद च्यारा पासी सू चू टाचू टी लागगी जद उण साच्यो "अबै तो कूवो-पासी कण्णो हीज पडसी ।' मन मे पक्को भरोसो हो कै "चदो चालू करता ही करजदारी रा मोरिया पीऊ पीऊ करता उडता निगै आसी "

सपादक रसीद बुक साभ'र नीसरयो, आपरै अखबार रो मासिक-वार्षिक शुल्क वसूल करण रो श्री गणेश करघो ।

बो दामा सारू उगाही करणनै अगूण सू आयूण भर दिखणाद सू उत्तराघ, झंडे-छेंडें, पासं पसवाडें गळी-कू चळो, हवेली दरुजै, हाट-घाट भर बजार सगळें सरम नाख्या फिर आयो वामण रो बेटो जाण'र एक साल रो चदो दियो पण रसीद भरण री मनाही करदी । उण सपादकनै अखबार काढण मे

जिकी अक्की अक्की अक्की, बार बार मे पण चरचा करी
अर देश-समाज' री मोटी सेवा अक्की बार मायकर हो सके री
पण विचार कियो । उण सपादक ने अगद आळो पण रोप'र
अक्की बार काढे जिण तुमार काढण रो उमावो चढायो । उण सपादक
र तो चित्या री हाडी खद बढावे ही ।

बाकी रे लोग तो जद सपादक छापे रा दाम माग्गो
तो वा निराताळ री वाता कियो ।

एक जणे तो कै यो कै अंडो काई सपादक जिको पाठका
सू बत्ती पईसाने समझे । म्हे तो आज सकायत आही सुणता
आया हा क 'मिनखा री माया है अर रुखा री छाया है ।' पइसो
तो हाथ रो मेल है । दिया लिया तो डूम राजी हुवे, मान बडो
बतानी "म्हे तो सदा सू सपादक जी रो मान करता आया हा
जद ये म्हारी दूकान आवता जणा म्हे सगळा पणा ताण धार
साम खडा हुय जावता, आ तो था सू पण छानी कोयनी ।

एक दूजे कियो— सपादक जो महाराज, ये तो राजोग सू
बामण रा बेटा नीसरग्या, बामण तो खाली हाथ जाइया ही
राजी हुय जाया कर पण अवे श्री क बरतारो आयग्यो कै बामण
ही लोभ-लालच करणन दूकग्या ।

एक बीज आदमी आ कयो—' ना महाराज, कागदा रा
वाय रा पइसा, ये अठे अगवार फँक जाता जद म्हे उठा र
बाच लेता ता पछ उण मे गुट घाल'र काई ना दे देता । गुडरा
म्ह म्हारा पईसा ले लेता अर अक्की बार रे पाना रो थाने पुन
हो ज्यातो जणा म्हे बापडा बाणिया थाने पइसा के वातरा देवा
अवे कणाई सराध बावडो आवण दमो दूजे बामण ने नी जमार

ताने जिमा देसा। म्हारे ऊपर तो आप मेरवानगी ही राखी
 लेनू स लगार सिझ्या ताई पावलें री मजुरी करा अर वोमेसू
 नी याने द देवा तो म्हारा टाबर किने खासी ? के वै म्हार बटका
 भरसी ! आवो तो थारी दुकान है पण पइसा मागणने ओज्य
 हारी दुकान पर पण मत भेल्या ।”

लोगा री अंडो बात्ता सुण'र सपादक रे काळजें मे लाट
 हो खडो हुयगी। जीव रें मढ माय चित्या री झालर बाजणने
 लागगी। अब करे तो वो के कर, काय मे हाथ धालें। पछ-
 मातडी सपादक र मरण आळो ढग हुयग्या।

सपादक नै घणा भु भळ आवें सास उतावळा चालण नें
 लागग्या। चित्यारी चिणगारी जुवाला बण'र डोल नें 'धपड-धपड
 ढळणने लागगी, पण उपाय के ? सगळा सांग आ ज्यावें पण
 इसाळो सांग पइसा कर्ने हुया तू हीज आवें। नाणो कर्ने हुया
 हो काम पेण चडें।

सपादक कर्ने की लुगो-लुगो हो वो ठडें दिना हो खा पूगे
 केयो। सपादक नें ज्वाली ओ हो भरोसो हो कें “घसवार रो चदो
 भलो कर परो'र बजार मे पल्मो राख लेमी पण उण री आ
 डप पण खाली गई।

सपादक रो माथो अब की काम कोनी कर्ने। वो इण धामने
 किसें घड वैठाय, आ बात उण रे समझ मे नी आवें।

सपादकने छेवट एक उपाय सूझी। उपाय अंडी कारगर
 के जिण सूर सरब दोस गधेडें रें सीग ज्यू सोव हुवता ताळ
 कितरो'व सांगे ? आ उपाय सूझता हो सपादक रो मूडो
 वेफिकरी सूर पळपळाट करणने लागग्यो। वेफिकरी रो बायरो

सपादक रैं चै'रै मायें आयोली उदासीन धूरेन उडाव न
उडार लेयग्यो ।

अयें सपादक इण उपाय सू साखा बाता पूठो का दु
आ उपाय सपादक सवा सालाना वरसी जिक्र मे फरक न

जे सपादक इण सोच्योडी उपाय सू हट ज्यावं ता सप
मे "अं डो हुवे कैं खाव कुत्ता गीर ।"

सपादक न सूम्कियोडी उपाय इतरी सोरी घर इतरी सान
को ही नी पण बीची उपाय के ? मिनस आपर मान
राखण सारु दुखन पण घणो सारो सुख मान लिया करैं । सपा
रो सोच्योडो ओ सुख अं डो ही हा, मतलब कैं ओ हो तो बजरा
दुख पण इणनै सुख कर'र मान्यो अरदिन दशा देख्या ओ सुख ही
हो आगैं ठाकुरजी नैं लाज है ।

इण उपाय रा भाव सपादक महाराज रैं सू डी ताई खामखा
छलीजमा हा ।

सपादक नै भागतोडा रो भा मीज सू पण बती लाग्या
जमडा म दमडा रा मागतोडा खोटा ।

सपादक आपरै सोच्यें उपाय रैं मुजब सहर मे ए
मौके गी जागा देख'र धो आसण बिछा'र बैठग्यो । अन्न-जळ
त्याग कर'र अनखन रो वरत भाललियो । सपादक आप रो मी
नैं तंडण सारु अनखन आळी उपाय ही सोची ही ।

सपादक जद अ डी जागा आसण जमा'र बैठग्यो तो स
रैं लोगा न ठाव लाग्यो दुनिया तो मजा रो देख है । लो
सारु ओ एक समासो हुयग्यो जणा पण लोग भेळा हुवणनै लाग्य
साग सपादक रैं ओळें दोळें कडोजूप'र बैठग्या । मू डा जित

त, लोग हाक हाक बना कर खड़े लाये। कोई कैद-
पादक आहार है तो टीडी में बाधा सब साधना से अलग
मायो है। नीचे कैदों—“अदकाई चोरा फेंक दिया हुआ है
कान पास कराया, सब ओ हठ रोख्यो है।”

कोई कैद—“मुन्दाऊ परयो आई है, इस बानने भद्रा-
प्या हो जाय सके है। सपादक को इस परवी ने मोलावर
विला।”

अबो बाका हाक बात जद लोग सुनो तो और घरात लोग
वा हुवाने लाया। एक गद रा दो गाव भेजा दुयवा।
रै नहर में दूर बात रो हाका फूटयो। जिको नी जाततो
तो वो नी सपादकने जायनने लाग्यो। बिमटकारने गम-
कार है।”

मानोडाने इस मायलो बात रो पतो लाग्यो हो के
पादक मानोडा सू उथवर मरणो तेवजियो है। जणा व मतो
नी आया काल ने आपाने कोई दोस्मारी मातर कठई हया रे
नम में पण्ड नी नैवे।”

जिकी कु वराणो सपादक ने एर घरत रो पदो दिमो हो
एखने ठा लाग्यो तो वा पण सपादक बने आई। वा सुगार्द
गेटे मा-बाप रो अर भण्ये—गुण्ये घराणो री ही। बासमार रो
जातन जाणन आली हो, इस कामारे हाणी-साभगे सावत
जाणती हो क अखबार काढणो मगनो हाथो बांधणो है।

उण सपादकन पूछियो ग—“मा बगू रीमड़ी है।”

सपादक आपरे मायले गग री रीग बात जमाने मताई।

सपादकने उण सुगार्द ऊचो-मीचो रीम'र मणो ही।”

क अ ड मिनखा मायें अणमो घर परो'र नोनारायण री इरा द
न इस तक नाश करणो आछो कामनी । अं धारे अखवार
प्रायक खाली दीसतरा मिनख है थाओरें असलो रुपनं नीं मोडल
भार असली डोळ न जाणन सारु थे म्हारें इण ओढणिय मायका
देखो पच्छें मरणें अथवा जीण री विचार लेया ।'

सुगाईं सती ही जद सपादक उण रं ओढणियें मायका
लागा माय निजर नाखी तो उण सती सुगाईं न छाडा सवरा स
लाग ओढपिचोळा जिनावर दोस्या । काई मिनख तो लूकड
रुप में ता कोई गादडो कोई विरगडो भर कोई-कोई माकड भाक
जिसा जगल रा जिनावर दोस्या । वा में मिनख एक ही पण
निजर चडियोनी ।

ओढणियें मायकर छण्योडी दीठ में सोगा री बारलो घर
मायलो रुप भलीभात आरया लाग्यो दीसग्यो जद पण सपादक
चटकसी आप री आसण काख में दाव्यो भर आपन घर कानी
चाल बहोर हुयो ।

सपादक सोच्यो अ डे मिनखा माय अणोसो कर'र मरणो
जावक पागलपणो हो । मरणें जीण री कीमत मिनख हुवें तो जाण
पण अ तो बापडा जिनावर

रामू-धायली

दो पइसा री कार मजूरीकरण सारु मुरधर री वासी रामू जाट पजाब कानी गयो । रामू आप री जोहायत धायलीन भी आप रै साग ही लेयग्यो । दोनू लोग-लुगाई मंणत-मजूरी कर दो पइसा री आपर घर मे ओत घालसी । बिया ही धायलीन रामू लारै किए रै कने छोडतो? जाण्यो काळ कुसमो है । पजाब कानी जाय'र पेट भराई करसा । आ सोच'र रामू आपरै गाव स धायलीन साग लेय'र बहोर हुयो ।

आगै पजाब मे जाय'र रामू अर धायलो एक मिय र छेत मे हाडी बाढणनै लाग्या । जद अठे काम री नाको आयग्यो तो रामू दो पग आवा दिया पण अरु रामू धायलीनै साग नी लेय जा'र इणी मियन मानख आळो आदमी जाण'र सभळाय दी । रामू जद अठ सू जावणनै लागो जणा मियनै कयो क "धायलीनै सोरी राख्या । ओदरण मत देया । में वेगो ही पाछो आबतो धायलीन अठ सू लेय जासू ।

मिय पण रामून पूरो-पूरो भरासो दिरायो कै "धायली" कान सू तू कोडी जितरी भी चित्या मत करी ।

रामू सीधे सुभाव रो हो जणा पण उण मिय री बात रो अकीदो कर लियो अर आप उठे सू आगै चाल बहोर हुयो ।

आग जाय'र रामू काम री पडताळ में लागग्यो । काम री

विध बैठे सौ वो काम मे भूत हुय'र लाग्यो । काम री नई
कमी को ही नी जद रामू र मजदूरी री कमी क्यू पडती ? एत
ऊपरली रत आई जत ईकजाई काम मे लाग्यो रैयो ।

रामन र-रै'र धायनी चेत आवती पण वो दो पइसा री
आवत री सोरप मे धायली काने आवत मनन रोऊ'र राह
लेवतो ।

इया काम करता करता रामूने आधो जेठ बतीत हुयग्यो ।
आधो जेठ बीतत बीतत आधो बादला छाया अर मेह घररायो ।
बीजळया पळका मारणने लागगी कँ रामू री जी' गाय कान टोण
डियो तणावे ज्यू आपरें देश काने तणावणन लाग्यो । रामू
इए वेला आप री जाळ आळो खेत चैन आधो जिको मंतरो
ढेर हो ।

रामू सोचें " पैला वेगो देश जाऊ अर जाळ आळो खेत मे
हळ खडो कर । कवात है क जेठो बाजरो अर भाभी बेटा भाग
आळोने मिल' । रामू नेत जोतरा री धुन मे एकरगी धायली
ने भुलाय दी । वो धायलीन आप रै सागे लिया विना ही पाधरो
आप र गाव दूनयो अर सजत बैठा'र जाळ आळो खेत बा'यो ।

खेत मे लीली छतरी आळ री कीप सौ आध्या धान लाग्यो
सुरगो सावण अर भर भादूडो सातरो हुय र आयो । सा'र मे वा
छिन्न छाजी कँ जाण नगवान साम्यात ही आय विराज्या हव ।
चाततो सो कातोसरो । टीडयो मतीरडो जोई लाध । कुळया-
कावडिया जोम तो निरपत हुव ।

राम र खेत मे ऊचा डूचा । डूच पर बठयो रामू रागली उधेरे
पण रामून धायता अच चता आव धायली विना साही सुवाड

रामू ऊवेडू चंपर बठो-बैठो बात मत्रं कै बिना पिराणरै डीलसू अर बिना पहिया री गाडी सू जिण तुमार कोई काम सजै नी उणी तुमार धायली बिना रामू रो कोई काम सरै नी ।

रामू रो मन पलक-पलक धायली धकं धावै उणनै अब धायली बिना धाप कठै? धायली बिना रामू आकळ बाकळ हुयोडो र'वै । बो सतरो चतरो सो हुयग्यो । जाट रोही री हत मे मेह वरस्या बीजा सगळा काम छोडर पला हळोतियो करणो चा'सी पण पच्छ तो तुगाई री चितार कर हीज ।

एक दिन रामू समग आधी रात रा उठियो अर गैलै सारु चायतो बीजा आप री पेशो मे जचाई अर धायली नै लावण सार पजाव कानी धूनाडै चाल खडो रेयो । तापच्छै रामू आपर पगा न कठई ठाव्या नी । धायली रै कोड मे रामू चाल्यो तो इसो चाल्यो कै आठ पोर मे सागी अ'डै जा पूग्यो ।

रामू ताकड कर'र सागी अ'डै पूगतो गयो पण अठै रामू न समचार की भूटा होज मित्या ।

जिक मियै रो रामू इतरो घणो विश्वास कर्यो हो, वो ही रामू र साथ इण तक रो धोखो करघो क उण धायली न भगरार आपर घर मे घालली

अठै आवता रामू जद आ सुणी तो उण रै जो मे कई बाकी नी रयो । रामू रै एक चढै एक् उतर पण बो अब करै तो के करै गतागूम म की बैठी नी । रामू रो काळजो होळी बुके ज्यू बुकण न लाग्यो । होळी भळ सी भळ उठएनै लागगी । उण रो डोल तोवो तप ज्यू तपणनै लागग्या । कणा ही रामू आप री भा सप पर च्यार च्यार चोसरा नाखी तो कणा ही बो मीयैरै विश

वास घात रो घात नी चेंतो कर'र खाग आसू टल्लकावें । पण जा
 राम रा अठ आगळ जितरो ही चालें नी । रामू जे अठरी पचा
 यत मे आवात राखें तो ही पण उण । तो अठ सावलसर पण
 आवतो दास नी । रामू बातने च्यार फेरा सोव'र अन्ते पत्त
 ढोलो ढगर हुपर ब्रेठग्या पण इस तक ढोलो हुपर इस तक
 ढोलो हुपर बैठा सू काम कू कर चालें । आखर रामू जाटरो
 वेढो हो, कवत मे कैयो है कं नट विद्या आ जावें पण जट बुद्धि
 का आवैनी । जणा रामू नै तोई न कोई जट बुद्धि उपजावणी
 चाहीजे ।

रच्छे रामू मय पाछ राख हो, उण एक जट विद्या उपजाई
 अर उणने पजोपी ।

रामू आपरो वेश बदळयो माताजी र भोपे रो सातरो सा
 साग वणायो, कड्या मे मोटा-मोटा घुघरा बाध्या एक हाथ मे
 डेन लियो अर बीजोडें हाथ मे काचळी बाध्योडो तिरसूळ भाजी
 अर ता पच्छ उण घर-घर फरी घातणी सुरु करी । रामू घर-
 घर जायर रागळी उघेर अर तान तोड । मू डें मे गोळा गिटकाव
 अर मू डें सू सूझ्या नीसारें । छुरी पलारें अर आपरी जीभन
 डाळ-डाळ कर नाख । हथाळी पर वास्तें जगाव अर मू ड मू
 भळा काडें । राम जिकी दिश मे मू डो फोरें उणी दिश मे लोगो
 रोडडो जूव ज्याव । रामू घर-घर अर गळी गळी मे घायली रो
 खडग जगावें । इया करना-करता अर फिरता फिरता एक घर मे
 घायली रामू र आर्या दीठ चढी । दोनू च्यार निजरा हुया ।
 दोनू ही एक बीजन देव'र हरकरण लाग पण इण रा किणी न
 जामनी लाग जाव जद पण वा अंडा मनोवरोनै लकोई राखी ।

लो रामू कान भरवा मीट सू देरयो अर नापाछे आपर अतस
ठिने जगावण सार पगा री आगळ्या सू जमी कुचरणन
गी।

इएसन सू रामू जाणग्यो के घायली अठे कितरी उणमणी
घायलीन आप रो भेद बतावण अर आवण री जुगन जतावण
रामू गीत उधेरयो -

मेरी राम घायली, उतराघे कूव पर मेरो डेरो ए ।

भागिय मे नीपजे अर मूगिये मे मान

दिन बढिया रे साथ मे तू, दे मिया री छान

पानी विरग वेश मे रामू कनै कोकर जाव?

गसेन मे पूछयो

कठ है घाघरियो कठे घाबळियो कठे है चुडले रो जांग

काळी खुल्लाया पैरया म्हाने

हसे रे गावा रा लोग

मेरी राम घायली ----

काव दबाय'र लायो घाबळियो

घाघरियो म्हारे हाथ

ऊचड चूचड मोचड पैरया

चुडलो हाथी दात

मेरी राम घायली --

तू मत जाणी काळ पडयो है

गैरा घणी समामी

घोणा धापा घरे मौकळा

गावे गीत दमामी

मेरी रामधायली-----

काकड़ बोर मतीरा पाक्या

पाक्या टीडस वैर

जाळ आळा खेत पाक्यो

सुरगो बीकानेर

मेरी रामधायली -

रामू गीत गे सैन सू आपरें प्रदेश री माली हालत रो ब्यो
बता दियो क "धायली, आ नी जाएँ क मुरघर तो काळा
कुटीज्योडो रैत्र ।" रामू समझायो कँ हे धायली, गाव सू उतरा
कूवो है उठे मेरो आसण है मतलब कँ मै उठ तने उडोकतो त्या
मिन सू तू दिन बदे-सो मियरी छानडी मे मु गीयमान वास्ते
चिणागदरी नाख देयी छान जगणन रागसी जणा मिया तो उण
बुझावण मे लाग जासी अर जद तु मीको देख'र मेरे क
उतराव कूवें माथे दौडकर आज्याई ।

रामू कंधो- 'तू आ ना सोची कँ थार सारू धायरिय
धाबळियो कठ सू आसो, मै तो काळी खू खणतो पैरधा हू इण
देख'र रस्तें रँ गावा रा लोग हससो कँ इणन कठे सू उठा ला
पण मै सन चीजा साथ लेयर आयो हू । हाथी दात रो मुठियो म
ऊची नोक री मोचडी पण साथे लायो हू ।

तू आ ना सोची कँ आपा रे मुलक मै सैलोग काळ कुसमो
पण अर्बर्ब समामो तबडो है । रोही मे साग सरकारी सा
टीडसो काकड़िया अर मतीरडी मिलणने लागगो है । फातोस
(बनफल) जवरो है ।

अंसके बीकानेर री घरतो बडो सुरगी है । आपा रो जा

लौ खेत पक्काण पर आयो खडो है । घर मे गाय व्यायोडी है ।
य, छाछ री ताई कमी नी है ।

तू मेरी बतायोडी जुगतो वैठा'र मेरे कने दे ठोका'र आज्या
पा अडा घूपाई चालसा क भिया रा बाप भी आपा नै नावड
सक ।

रामू री एक-एक बात घायली रै रू रू मे जमगी । उणरें
य-जियें मे ऊजळें घोरा री चितार जामी अर जाग्यो सनेपी
हेज ।

घायली रामू रै वतार्यै मुजब खूटकलो करघो अर आख
क नितरी ताळ मे जा साकडो करघो उत्तराघो कूबो अर
पाछै रामू अर घायलो दिया तेतीसा कै जाये बूचकी तीखा
न । जणा हो किणो सायर कंधो है कै नट विद्या सू जट बुद्धि
गोलो पड़े ।

भाळू भी गजब री भाळू है । नौकरी री भाळू मे सर समुदा दफतर छाण राख्या । नौकरी लागणो नी लागणो भा नै मारै नही पण नौकरी री भाळू मे भाळू तिल जितरी भी क पडण नही दो ।

भाळू नै आज ठा लागी कै आपार इण सैर मे रेडियो स्टस चालू हुवण आळो है । उण सोच्यो "उठे थीर भाळ कर र वदास नौकरी री बिध लाग जाव तो" ।

भाळू किणी जाणकार आदमी कने सू अरजी लिखाय । क- मने आपर अठ गावण-बजावण सह राख लियो जाव" भाळू दफतर मे जाय'र औ प्राथना पत्र पेस कर दियो अर लोगाने, वारे बैठ्या देख'र आप पण उणा कने बार बैठ्यो ।

इण दफतर रा मोटा साब दूज अफसर करता घणा आध बखतो-बखत काम पर आवणो अर ईमानदारी सू आप रो दा निभावणा । अँडा अफसर हावा ठापता लाव ।

[साब दफतर मे आवता ही उमेदवारी री अरज्या री जोवणने लाग्या । साब नै रेडियो स्टेशन' माथ काम करणि सार्जि'दा री घणो पण जरूरत ही, इण वास्त साब इण काम स इ'टरव्यू लेवणो चावता हा कै जिका अठे रै प्रोग्रामा मे सा वजाय सक । भाळू री अरजी अक साजिन्दे री अरजी ही, जि

सू साब रो निगे उण ऊपर सगळा सू पैली पडो ।]

सात्र अरजी देख'र [आपो आप] 'यह 'प्रार्थना पत्र' किमका है ? अर वा सरसरी निजर म् पढ परा र] टन टन घटो बजाई । घटो रो अवाज सुण'र चपडासी आयो ।

चपडासी [हाथ जोडतो थको] 'हुकम सर ।'

साब 'अरे, देखो तो' यह एक प्रत्याशी है , -- नाम के जरा उसे भिजवादो ।'

चपडासी 'यस सर ।' [कैय परी'र कमरं रो चिका नै चोर'र बार आयो अर प्राथान हेलो पाडघो । हेलो सुण'र भाळू चपडासी सामै आय ऊभो हुयो अर आपनै ईज हेलो मार'र बुलावणियो बतायो । जणा चपडासी प्रत्यासी भाळून चिक कडखै कर परी'र साब रै कमरं मे वाड दी-यो ।

साब [प्रत्याशी नै देख'र] क्या नाम है तुम्हारा ?'

भाळू 'म्हारो नांव तो भाळू है सा ।'

साब 'भाळू ?'

भाळू 'म्हे सा ।'

साब इस दरब्बास्त पर तो भाळू नाम नहीं है । [प्राथना-पत्र दिखा र]

क्यो, यही है न तुम्हारी दरब्बास्त ?'

भाळू 'म्हे सा । है ता आ हो ज ।'

साब 'फिर यह नाम-भेद कसे ?'

भाळू 'इण मे नाव-भेद कायरो है सा म्हारो बोलतो नाव तो ओ हीज है, जलम रो नाव खाली गोपाल किसन है ।'

साब , 'हमे बलम और भरण से कुछ मतलब नहीं, जो

तुम्हारा असली नाम हो, वही बोलो ।'

भाळू 'म्है सा' । वो हीज नाव बोल सू ।'

साव 'हा तो तुम्हारा असली नाम कौन-सा है ?'

भाळू 'म्हारें देखणें मे तो सैग नाव असली हीज ह, आपन जिका-जिका म्हारा नाव नक्ली लागें, छोड देया ।'

साव 'तुम्हारे सभी नाम असली हैं ?'

भाळू 'हा सा, म्हारी जाण मे तो स' ही नाम असली हैं ?'

साव 'तुम्हारे और कौन-कौन से नाम हैं, जरा बताओ तो'

भाळू 'हा, ल्यो सुणो मा ।'

साव 'बोलो ।'

भाळू आपरें नावा रो इतिहास बतावतो थको आप रा न्यारा-यारा नाव बतावें है —'म्हारी मा रें टावर को जीवता नी जणा घर आळा म्हारी नाव फूसियो' कढायो । म्हारली भूवा र पण 'लाधियो, नाव जच्यो । वा म्हन 'लाधियो' कवण ठूकगी । मानाण आळा र 'कचरियो' नाव दाय आयो जणा पण व 'कचरियो-कचरियो' कै र हेलो मारण न लागम्या । पण म्हारली वैन रें 'कोभियो' नाव राखण रो जची अर पडोस्या म्हन 'कुरडियो' नाव वंग न हेलो पाडयो । किणी मन 'भगतियो' कयो । चौक आळा म्हारी नाव 'भाळू' रखायो । चौक आळा रो क'वणो है क तू आछी-मदी री भाळ राखण आळो है जद ही ज तेरो नाव भाळू है । वा रा कवणो है क तन इणो नाव सू नावरो मिलण मे मदद मिलसो ।' भाळू आग बोलतें वेंयो अब आप क'बो जिवो नाव पक्को कर'र राख लेवा ।'

साव : 'तो क्या तुम्हें गोपालकिसन कोई नहीं कहता ?'

भाळू कैवै सा । पण खाली म्हारी मा ही ज कदे कदास मन गोपालकिसन कैवै ।’

साव बस । तुम्हार इतने ही नाम है या और भी नाम है ?

भाळू ‘हेण ताई तो म्हारा इतरा हीज नाव है, आगँ जे आप कोई नाव राखस्यो, जिको जचाय लेस्या ।’

साव तो क्या, रोज-रोज नाम बदले जाते है ?

भाळू बदलण आळो चायँ सा, नाव बदलनै मे किसी रकम लागै ? म्हारा अँ नाव बोलता नाव तो है म्हारँ चौक आळू दूजा छोरा रा नाव तो इसा है कै बीजी जागा जोया ही को लाधै नी ।’

साव [विनोद भाव म] ऐसे दो-चार नाम लो देखे ।’

भाळू [मोलप री चादर ओढ'र] ‘अरे । रोडियो मीडको, बुँगजियो, फडादियो, मोडियो गुड मे काकडियै री पतळी फाडी ।’

साव ‘ये आदमियो के नाम है ?’

भाळू [डोढ मे] ‘नातर के डागरा रा नाव है सा ।’

साव अच्छे नाम हैं भी तुम्हारे और तुम्हारे चौक वालो के ।’

भाळू इणमे अचू भै आळी काई बात हुई सा अँ तो पण बोलता अर ओपता नाव है, बोजा छोरा रा नाव तऊदरियो, कूकरियो अर मीगणो छाणा जिसा तकायत नाठ कढायोडा हैं ।’

साव खलो हम तुम्ह रा नाम गोपालकिसन ही मान लेते है ।’

भाळू, नी सा । इतरा दौरा हुंयद क्यू मानो, आप रो ऊदरो-इ दरो राजी हुवै जिको नाव मानो, आपरै जे हाडोहाड गोपाल-किसन ही जचग्यो हुवै तो भाव गोपालकिसन ही ज राख लेधो, म्हारे तो किसँ ही नाव री अढकास कोनी ।’

साब हमे तो तुम्हारा नाम गोपालकिसन ही पसद आया है आर यही तुम्हारा असली नाम है भी । तुम्हारी दररवास्त पर भी यही नाम लिखा है ।’

भाळू ‘आपर ओ नाम जचग्यो तो सगळा सू हो ज सावळ ! गोपानकिसन नाव राखण मे कावळ काई सा ?’

साब ‘अच्छा तो गोपालकिसन ! इससे पहले भी तुमने कही नौकरी की है ?’

भाळू ना सा, नौकरी चाकरो पला तो म्है कठई कोनी करी सा पण कई जागा नौकरी रो पण भाळ जरर करी है जिकी रो आपर अठ आविता नाको पोयो है ।’

साब ‘अभी तय कहा हुआ है ? अभी तो तुम्हारा इन्टरव्यू ले रहे है, तुम यदि पास हुए तो नौकरी भी पा जाओगे ।’

भाळू [पास रो वास्तविक भाव नहीं जान र] में तो सा आपर पास होज रंग सू , आपन छोड र कठ जाऊ ही कोय नी ।’

साब पास से मेरा मतलब है यदि तुम इन्टरव्यू मे निकल गए तो ।’

भाळू [भळ भी साब र कवण रो मतलब नी समझ र] में तो निकालयो ही ज कोनी नीकलू सा ।

साब नौकरी तो तभी मिलेगी जब तुम योग्य सिद्ध होगे ।’

भाळू ‘तो क नौकरी जोगी अर सिद्धा [‘जोगी’ अर ‘सिद्ध’ अर जाति विशेष] ने होज मिन ?’

साब ‘हा-हा, नौकरी वही पाता है जो लायक होता है ।’ साब आगे बोल र क्यो-‘अच्छा अब यह बताओ तुम्ह कोन-कोन से साज बजाने आते है क्या, सबला बजाना आता ?’

भाळू ना सा !
 साब सारंगी ?
 भाळू ना सा !
 साब हारमोनियम ?
 भाळू ना सा !
 साब तो क्या बेला आता है ?
 भाळू ना सा ! बेलो तो बजावणो कोनी आवै ।
 साब ढोलक आती है ?
 भाळू ढोलक रो काई आवै सा !
 साब तो क्या, लावणी-दूहो पर देशी ढग पर नगाडा—
 गाडी बजाते हो ?
 भाळू नगारा—नगारी बजावण रो के काम पडै हो सा !
 साब , तो क्या तानपुरा आता है ?
 भाळू तानपुरै री तो खाली नावहीज सुण्यो है सा बजा-
 गो पण मनै जाबक ही आवै कोयनी सा !
 साब तब तुम्हे क्या बजाना आता है ?
 भाळू आवै तो है सा !
 साब अच्छा, तुम्हे फू 'क के बाजे वासुरी अथवा इसी
 टेगिरी के दूसरे बाजे आते होंगे ?
 भाळू ना सा, फू क तो खाली चूल्है मे हीज देवणी आवै
 अकडोडिया रा 'फू कला' उड़ाया करै जणा फू क दिया करा ।
 साब तो फिर बताओ कि तुम्हे क्या बजाना आता है ।
 भाळू सा एक तो मनै चूडीबाजो अर बीजो रेडियो बजा-
 एणो आवै ।

साब . [हस'र] बस, यही आता है कि कुछ और भी आता है ?

भाळू और तो सा काखा बचावणी गावें का सावण र महीनं मे स्यादालं मे गाल बजाया करा अर का कठैई आमसभा मे जावा तो नेतावा र भासणा मे ताळी बजाया करा ।

साब [क्षोभ अर आश्चय में आ'र] तब बयो बेकार मे हतनी देर तक हमारा माया ग्याया ।

भाळू में वामण हू सा, मैं किण रा माया खाऊ, मैं तो रोटी भी मुसकल सू अेक दिन मे अे करणी हीज खाऊ ।

साब बयो, रोटी अैक बार ही बयो दिन मे दो बार ही खाया कर्गे ।

साब . [मन मे अंडं कमाऊ प्रत्याशो रो डौळ जाण'र-बंयो] तुम गोपाल किसन इन्ठरव्यू में फँल हो गये, अब तुम जा सकते हो ।'

भाळू सा ! आजकाल फँल हुया करे जिका रेल तळं बट'र मरया करे मन वाई करणी चाहिजै' ?

साब तुम घर जाकर आराम करो, खू टी तान कर सोओ ।

लाखीणी

बात री खरी अर सुभाव सू करडी बरजो भूवा आखें
 बास मे आपरे नाव सू ओळखीजै । इसो आदमी सायत ही
 काई हुवै, जिको बरजो भूवा रै थोडो-घणो लबटवक नी बाज्यो
 हुवै । लुगाया गे हो-ही कर हसणो, अर मोटयारा रों खो-खो
 कर दात काढणो भूवा नै अळगै-आतरै ही को सुवाबतोनी ।
 भैंड ही किएणी कारण सू वा जद-कद ही बान टोकती तो
 उणा रै मूठै मू बासतें सो बरसतो । भूवा रो सामनो करै इती
 हिम्मत कोई री ही की ही नी । पण, आ ही बरजो भूवा जद
 बास रै टाबरा न घमाचीकडी मचावता देखती तो ना तो वा नै
 बरजती ही अर ना वा पर भूजती हो, उल्टै रो राजो मन सू
 वा री बाल लीलीनै निरखती रवती । एक बडो गुण जिको बरजो
 भूवा मे हो वो आ कं वा भला ही घर रै गोरख धंध मे उळभी
 हुवो भला ही गाली बठी-राम रो नाव लेवती रेवती । इन
 कारण वा रो पोपलो मूठो पालो चरती बकरडी रो सो हरदम
 हालतो हो रेवतो ।

आज तो बरजो भूवा रै चरै माथे सौ-सौ सळा पडी दीसै
 आख्या खासी भली माय बंठगी है, उणा रै माथ रा केस बुगलै
 री पाख्या सा धोळा-धप्प टुग्या हैं अर हाया पगा री चामडी

मरचोडें साप रो सी लागण लागगी है । अवतो बा चालती फिरतो अंडी लाग जिया कोई गम्योडी सूईनै सावळसर जोवती हुवै । पण, जुवानी-भाळै आ ही सागण बरजी भूवा चालती जद घोडावण सी लागती । मुठिया काचर सी आग्या गिंगनार चढ योडें चाद सो मूढो अर काचलो नाख्योड नाग सो पळपळाट कर काळा भवर केस- सौरभ सू भरघो इण रो ओ सरूप आपरी जात रो अंकलो हो हो । आज बा बात कोयनी । आ तो सगली बीत्योड समय री बात है । समै कोई रै नाळिये रै बघ'र को रव नी । वो तो ढळती छावली री तरिया भेल्लो हुय'र सरकता ताळ ही को लगावैनी । बखत रा बाजा आपर ढग मू बाजता ही रै'व कुदरत रै इण खेलन कुण रोक सक अर कंरी हिम्मत है के जिए र रोक्यो आ रुकै ।

एक दिन वो हो हो जद बरजी भूवा ढोला रें ढमका पर-णीज्या अर पातळिये अर लळवळिये राइवर रै साग इणा रो गठ जोडो जुडघो । मा-वाप जिया किया हो आप री लाडकवर नै धोरिये चढाई । बाप आप री पीच रै परवाण जायर दैन दायज्यो दियो भळ ही मन मे पोमिज्या कायनी । नरमाई सू लोगा सामी आ ही कही क "फल ही जाय्या फामडी कर'र ढोलिय सान बायली रा हाथ पीळा कर दिया- सगळी सावरिय री किरपा है ।" इ या ही बरजी रै मुसर ही आपरी कुळवहुन छाजलो अक पीळियो (सोनो) घायो अर सेरावद चादी रा ठाब चढाया पण गिनार वण ही को करीनी । कंवरण रो मतलब कें ढीला रै ढमकें, हरख-कोडें बरजी भूवा आपर सासर गया । पण, समै रो बायरो अडो चाट्यो जिकें आ सगळी बाता अर सैन मगळ-भावना नै साव मू घी

कर'र नाख दी । जकी बरजी भूवा, सोनैली पवरी ओढ'र रातें हाथा परणे फेरा सासर गई ही वा हीज पाछी आवती वेळा बाळो ओढ'र आई । परणीज्योडो मोटा-मोट आठ पौ'र ही जियो । पेट दूह्यो, नढाछ खा'र आगण मे पड्यो अर वो पट्यो रो पड्यो ही ज रंग्यो हाथा वासण छट्यो । कोई कारी को लागी नो ।

बरजाने बाप, आपर काळजें र लगायली । बरजा टाबर थका सू हीज स्याणी हो अर मा बाप रें घणी लाडेसर हो पण अठे आय'र तो वै ही एकरसी कमजोर पडग्या । फेर जाडा भीच जिया किंवा ओ दुख भलण सारू आपारी छाती माथें मोटी सी चिमाळ राखली । काया किणी री अमर नी हुवें । बखत आया सगळानें ही जावणो पडे-एक टंम इसी ही आई कें बरजी रा मा-बाप भी पाक पान दाई एक दिन ऋडग्या । बरजी रें जोध-जवान हुवण सू पैला ही उण रा ओ आसरो भी छटग्यो । पण उपाय काई हुव । काळनै कुण ढाब सकें ? रोया सू जे की सजतो हुतो तो बरजी न्हार कूकें ज्यू कूकन लाग जावती पण वा जाणता ही क बीती न बिसारण' मे ही भलेपो है ।

बरजी हिम्मत को हारिनी । आपरें कडूम्बे रें काका, दादा अर भाया रें सायरें खेती री रुत मे दो हळिया बुवाय लेवती अर एक गाय-पाच सेर धार रो दूधारू, बारू आस आप रें वन ही राखती । आप रें घरिये मे रोटी-पाणी करणें रें वाद वा आपरें वाव रें घरें जाय रातने सोवतो । निकमाळें री रुत मे जे कठई गाव मे कथा-बारता, सत्सगत हुवती तो वा आपरो काकी-बडियानें सागें लेर'र सुणणनं जावती । राम-राम कर'र आप रो बिखे रो बखत किया ही पूरो करणो, खाली इतो ही बरजी रो अगे

ज्योडो हो ।

आज री तो खैर बात ही छोडो, पण एक दिन वो ही हो जद
बरजी आपरें मायकर सौ-सौ तीर कवाण निसरता भेल्या पण
किमो घोडो घास खाज्यावै । लखदाद है बरजीन जकी, आज रें
ई भडै जमानेनै मायें भाल्यो, आपरो पग वो आखडण दियो
नो । कैव'न मै कैयो है 'बडो बडा मे नीसरी तातो तवरी
बाद' पण आ बात भी तो कबत मे हो कैयीर्ज है— 'सिखरें
पहुचता सूखा खोल खिडक बकलाळ ।' बरजी सिखर पीचेंगे
आळी मूरवी नारी ही । जोगण भर पापा सू आनरें रैवण
आळी बिजोगण ।

बरजी भूवा जद कद बात चाल जणा कैया करै के 'कोई
रटापो काड तो म्हारे जिया काढो नातरें बाळ बिधवान
आप रो पाछो घरवसावणो पाप कोयनी । पाप तो ओल-
ओलें पाप नै पाळन मे है ।"

बरजी भूवा आप रें आत्म विश्वास मे आज भी कैया कर-
"आ वैठी बरजी जीवती जागता । फाकी मार कावळ रस्त
घालण आळा री जद भा कमी को ही नी पण बरजी किसी
री घाको मे आई ? कण ही कयो तो चडूड पडूत्तर दिंयो क
मै काम धान हो छाजै । बरजी पराय पुरस रें को पधनी, ।
को वर्धनी जिक्की तो को ही वध ।"

बरजी भूवा रो कैवणो है क जेद म्हे म्हारो रटापो
साबळकर काड सबू तो दूजे मिनखा नै म्हारे जीवण मे
हक्षप करेण रा काई इधकार है । जे कोई बदबोई लिडाव

णा तो केठा'क अंडी सत्ना देवणी भी आछी पण जद कोई
 गीरा बण'र जहर माल तो पछे कोई द्यू पाल ? लोगा रो
 गेच्योडी बाता सगरी ही सानळ हूवें, आ बात बरजी भूना
 ना मानेनी ।”

आज आखें गांव मे बरजी भूवा हिमताळु, अर लाखोणी
 हुनाई गिणीज । आठ बरस साठ बरसा रै बखतनं किणी जे
 निखें सू बाळाया है तो वा नाव परजो भूना है - अर फकत
 रजो भूवा रो ही है

लकड्या रो लादो

पूरियो ऊग-सुवाणी लकड्या रो लादो सहर लेय जाव अर सहसा- दाम बट लावै । दूजा, लाद आळा, जे पाज रिपिया बट ता पूरियो दस । जे कदास दस नी बटें तो साढी सात रिपिया भे तो कसर पडण हीज को देवै नी ।

पूरियो सदा आळी दाई आज भी सदर भे लादो बेचणन आयो । लादै सू लद-घोड ऊठनै सागी जागा लाय खड्यो करपो । घोडो ताळ पडै एक लेवाळ आयो अर पूरियनै पूछ्यो लाद र के मोन ?”

“ये ही कयदयो ।” पूरियो लारै सू धोतियो भडवायै ऊभो हुवते कयो ।

“घन थारो है तू हो कय । ” लेवाळ बोत्यो, “के दा नैसी ?”

पूरियो बोत्यो, ‘मोलाई करू का एक ही दाम कय देवू ?’
लेवाळ ‘एक हीज दाम कय, म्हार भोगे पडसी ता लेय नैसू, नही ‘थारो घन थार कनै है ।’

‘लादै रो मोल पैली यको साढी सात रिपिया घम्योडो है ।’
पूरिय कय्यो, “अवै ये देवो जिवा दाम कय देवो ।”

लेवाळ बोत्यो, “साढी सात घणा है ।”

पूरियो—‘मैं तो थाने लादे रो घामणी हुई जिकी बताई है ।’

‘आ दामा मे तो, जिके धाम्या है, वो हीज लेसी । हू तो रिपिया पाच रोकडी देसू । “लेवाळ कैयो, “नाखणो है तो आवगे ।’

पूरियो बेचवाळी र साद मे बोल्यो, “इ या ना करो, सूत जचा’र कैवो, लादो सातरो है ।” पूरियो आगे बोल्यो, ‘लकडी नू बी अर साव सूफी हैं, लादा लेय जावो, चूको मत ।”

लेवाळ पाछो बाल्यो, “लेय जावा क्यू कर ।-दाम-नू सावळ-सर नय [लेजावणो तो है ही, पण मोल-तोल सावळ बठचा नय जावा’क ।”

‘मैं तो कैयोनी क साढी सात रिपिया धम्योडा है, पण उठे लादो डागळ पर नाखणो पडतो जद पण मैं उण रे नाख्यो कोनी । बीजा, मोल तो ओ हीज धम्यो हो ।” पूरियो सोदो पटावतो बोयो ।

लेवाळ पाछो घिरतो बोल्यो, “म्हारें तो को डागळ पर नाखणो पड नो अर न तिपडतै ही । घणी ही सोरी जागा है, गु भारिये मे नाखण है । मारग पर खोल्यो अर भाय नारयो ।”

आ तो सावळ है कै लादो सबकी जागा नाखणो पडसी पण ये दामा मे घणा हेठा बोलो होनी । “पूरियो बोल्यो, “कई सूल-सर कवो तो लादो नाखू परो ।”

लेवाळ पाछो कैयो देखलै भाई । थारे पोसावे तो नाख नीतर घडी-खण और तप लै । सागोडो भाखतो हुया नाख देई । आपा रे तो को मोडो हुवैनी । नाखणो हुव तो जद थारी दाय आवै, हेलो पाड लेई । वो सामलो बारणो म्हारे घर रो है ।”

पूरियो—“जणा की सावळ दाम कैवो ।”

लेवाळ—“मैं तो सावळ हीज कैया है ।”

पूरियो ‘कैया तो है, पण लकडचा घणी है ।

घणी कितरी ?” लेवाळ पूछ्यो ।

‘सादो पूरो साढो सात मण रो है । पूरिये उथळो दियो ।

लेवाळ—“देख लै भाई । घणी-थोडी करमा रो ।”

पूरियो केई ताळ सोच’र लेवाळनै कैयो, ‘थे चालो, हू देखाणी
निगै करलू नही स थार नाखणो है हीज ।”

‘कर लै । चोखी तरा निग करल । कठै ही जे बत्ता दाम
बटै तो बट लेई लेवाळ बोल्यो, “पाच मे नाखणो हुवै तो आपा र
आय जाई ।”

‘ठीक ।” कैय र पूरियो उण जागा सू चाल’र सहर र
गोरवै-सी आयो अर ऊठनै जेखाय’र उण एक सादै रा दो
सादा करघा । एक तो उण जागा ही राख दियो अर दूजोढो
पोलो-डोला बाध’र लेवाळ रं घरं आयग्यो । पूरिये उणन हेलो
करयो ‘लो नखायलो लादो । कठै नाखणो है ?”

हेलो सुण’र माम सू एक मिनख कयो, आयग्यो के ?

“हा ।” पूरियो बोल्यो, ‘जागा बतावणनै टावरनै ही मेल
देवो, वो पैंसी बठै हीज नाख देसू ।”

लेवाळ बोल्यो, ‘आवा हा ।”

“थे भावै अठै आवण रो तक्वील (तक्लीफ) मत करघा
नी भलाई ।” पूरिये कैयो, ‘घर रो हीज बात है । टावर वसो
जठै ही लादो जचाय र नाख देसू ।”

लेवाल—“म्हारे घर मे तो हू हीज टावर हू अर हू हीज
बडेरो ।” भा कैय र लेवाळ बारं नोसरयो अर लादरं चारुमेर

गरणोटिया काटएनं लाग्यो । उण रै चेहरै माथे इसा भाव तिरएनं लाग्या जाएँ वो पूरियै री चालबाजीन साव ओळखली हुवै । छेकड लेवाळ मू ढो खोल'र कयो— 'लादै मे तै लकड़ी कितरी बताई ही ?"

"व वित्ती होज ।" पूरियै कँयो ।

'वै वित्ती कित्ती होज ?" लेवाळ पूछयो ।

'वै वित्ती होज, जित्ती पैसा बताई ही ।" पूरियै रों भळ पण ओ होज कवणो हो ।'

लेवाळ—खाली पूछू हू, कितरो वजन बतायो हो तै लादै मे?"

पूरियो बातनै वोढतो बोल्यो 'बतायी जिको किसी थाने चेतै का नी ? क्यू भोळा बणो हो ?"

लेवाळ—उण वखत तो के जाणा तै लादै रो वजन साढी सात मण बतायो हो ?

"हा, साढी सात मण ही हो"—पूरियो बोल्यो—“अब घणी जेज मत करो, तावडियो चढे, गाव जावणो है । ऊठ भूखो है । लादो बेगो नखावो ।" पूरियो ताकड करतो बोल्यो जाएँ हू कर ही सोदो पट ।

लेवाळ पूछना रै सुर मे बोल्यो, "लादै रो काटै पर वजन कराव लेवा ,'

पूरियो—“पण थे तो मुकातै नखावण री बात करी हीनी ।"

"करी तो ही पण ।" -लेवाळ कँयो—“चाल-चाल लाभू माळी रै काट पर लादै रो वजन करा लेवा ।"

पूरियो कई काठो-काठो हुयो पण लेवाळ ऊठ री मीरी भाल'र काटै कानी चाल बहीर हुयो ।

बेटे सुधी बहू

आज अरेवाळिया रो सुस्तावो जोगीर तळाव माथें हो । अठ उणमे सू कोई तबलें मे खीर राघतो हो, कोई मोभरिया सेवतो हा । अरेक जणो आप रो मौज मे अलगोजें भायें टर काढती हा । अर अरेक अरेवाळियो सिराणें भाखलो देय'र आप रो कमर पाघरी करतो हो । खाजर जाट्या तळें सुस्ताय रेंयो हो । कदेई सो किणी धेटिये रो नस हिलण सू टाली टणमणा ऊठती 'अरेक अरेवाळिय रो निजर अचाणचक रो आयूणें पासं ठळतें सूरज कानी गइ । उणनै उठीनै सू कोई आवतो दीसियो । वी बीजोडं साध्या घक मूडो कर'र कैयो, अरे आयूण कानी सू आ क बलाय आव है? किरडकावरी-सी ।”

बीजोडं अरेवाळियें पण उठीन देख'र कयो 'हा पण आ क जिनावर है ! पैला तो कदेई इसो जिनावर इण रोही मे देखण मे नी आयी ।”

तीजोडं आप रो नसनै ऊची करतें, देख'र कैयो, 'नै'च हो आं ती भाई, कोई ओपरी जीव लाग्यी मान तो ।”

चौथें पण देख'र कैयो, सगळा सठा गेया, इसो नी हुव क ओ कळद्य'र मायनै पड जावें ।

लरडिया रो निगै राखज्यो, आ नी हुव ओ उठार ले जाव अर आपा वाई रो-सो मूडो किया देखता हो रेंय जावा । गंडी

सगळा आपर हाथ बसु राखज्यो घणो करै तो कडतू में मचका दीज्यो ।

इण विरतातनै देख'र सगळा हो अवाळिया भचदेणी सो ऊभा हुयग्या । सारा ही उण जिनावर कानो सावचेतो सू टोर लगाय ली ।

अक जणो बोल्यो “टागा तो इण रै दो हीज है ।”

दूजो अवालियो कयो “हाथ ही दा हीज है ।”

तीजोडो बोल्यो “लाग ता ओ मिनख जडो है ।”

चोथोडै कयो “ओ तो कोई डोलबेडोलो है ।”

अवाळिया इण तर बात करता हीज हा कँ इत्त में गेलारथू अवाळिया कनै आयनै ऊभो हुयो । वो अवाळिया सू हाथ जोड रामा-सामा करी पण अवाळिया चुपचाप यभा ज्यू राडा ही रैया ।

पहो चात्रक मिनख हौ, वो जाणग्यो क ‘अँ बापडा, राम-राम रै पडत्तर सार क जाणै ? पहो अवाळियान चला'र भळै पूछियी क्यू भाई ! धकली गाव फित्तो'क अळगी है ? में भालर बजते-सी स्यात उठ पूग जाऊला ?’

पण अवालिया तो गेलारथू री बात नै काना हैठै मारग्या । न तो मूडो खोल'र की कयो हीज नी । पही जाणग्यो कँ अँ तो बोकानद है । वो भळै कयो “वीरा ! बोलो तो खरी, इया काई सतरा-वैतरा हुयग्या हा । में ही मिनख हीज हू ।’

अवाळिया अबै जावता बोलिया ‘तू मिनख, किसो है ? जे तू मिनख है तो धार ओ अँडो के ओढयोडो है ? त ओ ओछ-पिओळो साग न्यू बणा राख्यो है ?’

बटाऊ बोलियो "आ तो म्हारे 'राम-नामी' नाव री चादर ओढघोडी है । इणने देखे र थ कोई कावळ धारणा मत बणाय लीजो, बामण अर के साधु, अ डो चादर ओढिया करे है ।'

इण बात पछ अंबाळिया रो घोजी बघियो क 'ओ पकायत होज आपा जेडो मिनख है, दो हाथ अर दो पगा आलो ।'

अंबाळिया बटाऊ रो थो-मो लेवण सारू पूछियो तू कुण बाज है ? '

पहा कैयो मैं बाजू हू रामनेमी ।'

अंबाळिया अचू भो फरतासी' क पूछियो 'रामनेमी कुण हुब अर वो काई करे ?'

रामनेमी जाणग्यो क अंबाळिया साव 'सोळा मूठी खळखळ हुवे । वो भागे बोल'र कयो 'भाई रामनेमी ग्यानी मिनख हुब अर वो नी हुवे जिणरो ब्याव करा देव ।'

अर तो अंबाळिया अचभोजर बोलिया 'ब्याव करा देव । जद तो तू भी सायत ब्याव करा देवती हुवेला ।'

रामनेमी हा भरत कैयो 'इणमे काई फरक है, मैं ब्याव पछ ब्यू नी करा देऊ, बिला जहर मैं करा देऊ ।'

[आ बात कोई सू छानी नी है के अंबाळिया रो ब्याव बडो दोरो हुवे ब्यू के अंबाळियो फकत लरडी चरावण रे अलावा और की नी जाणे । वो तो जगळ रो राजा हुब घर गिरस्तो रो सारन वो काई जाण ? जद पण घणकरा अंबाळिया कवारा होज र्वे, ब्याव खातर तरसता हीज रेव ।]

अंबाळिया ने रामनेमी जद आ बात कयो के 'मैं ब्याव करा देऊ' तो बात वारें वास्ते घणी सुवावती ही ।

रामनेमी नें अके अवेवाळिया कयौ क “म्हारे ई खंडतिये रो व्याव करा दे, देखा ।”

रामनेमी कयौ “हां, करा देऊ, पण ब्याव मे रिपिया अके जेट नैडा लागे जका तो लागेला इज दूजो ब्याव करावणो म्हारे सारु आयो । व्याव पकायत इज व्हे जाई ।”

रिपिया रो बात सूरता ई अवेवाळिया आपरं पावर माय सू काढ'र रिपिया रो ठिगली कर दी अर कयौ 'ले, अ रिपिया पण व्याव व्हेण मे अब जेज नीं लागणी चाइजे ।’

रामनेमी व्याव करावण रो पक्को हूकारी भर'र रिपिया रो गड बाध लो अर पछे पाड नें ऊचा'र बठ सू 'चाल बूच की गीखा कान' व्हेग्यो ।

इए बात नें कोई तीन-च्यार बरस बीत गया । रामनेमी मुफ्त रो माल जाणे'र रिपिया रो सागीडो गफौ किया अर मन मे प्रणू तो ई राजी ब्हियो । तीन-च्यार बरसा रै आतरें सू रामनेमी ओजू इणी मारग वैवती वा ई अवेवाळिया न भळै क्यू टकरा जावें नी । रामनेमी देखियो 'अबे किमा वें अवेवाळिया अठ मिळ है ?’ उण आवात कदमकाळ ई नो सोची ही के वें हीज अवेवाळिया उणनं भळै इणी मारग माथे मिळ जावला, पण जोग रो बात के वें उणनं अठे मिळ हीज गया ।

अवेवाळिया रामनेमीन देखता पाए उए'रा कोड किया अर करण लाग्या क 'अरे, रामनेमी आयग्यो रै, रामनेमी आयग्यो ।’ अवेवाळिया रामनेमी रै च्यारु मेर कडो जोड'र बैठग्य अर उणनं बूझना करी क 'रामनेमी ! तू केवती हो नो के खंडतिये रो व्याव करवा देऊला रिपिया देवणा म्हारे सारे हां पणे वो व्याव कठे ?’

रामनेमी छटियोजी रकम अर अतकर हुसियार, वा कयो 'व्याव तो जद करा दियो हो । अवै तो खडतिये र छोरा भी ब्यप गियो । खडतियो म्हांरे साथे चाल र आपरो बहूने लेय'र बघूना आवे । बापडो बाप र घरे खारसो करे । म्हन ता ले-दे ओळ वा मिळ उणेर बाप रो क, "खडतोजी म्हारो बेटी ने अजताई लेवण नै कोनी आया । सो भाई, म्हारै साथ चाल र थारी बहू-टाररा न लेय'र आवे ।"

रामनेमी'रै कैजें सू खडतियो आपरें जोखेड माथ चढनै आळी पितळियो पलाण माड'र रामनेमी साथ सासर न वहीर व्हेयो । ओ बड दूजें नै समझायो ।

रामनेमी र बडी माज हाथ लागी । जठे उणन खुरडा रागडन ऊ पाळो चाल'र आपर गाव जावणा पडतो । उठे अन्न वो लघपन्न लोचा-चालत पागळ माथे ड र्का सू लरका नेवता जावे हो ।

रामनेमी खडतिया न रस्ता मे समभायी क "सासर मे जवाई साथे लोग केई तर री रोळ मसखरी करिया करे पण तू सेठो रहिजे । केई-केई गावा मे तो जवाई न लटकावण रो ही रीत है । वै आ देखणी चावे के म्हारै जवाई मे किस्ती क ऊरमा है अर जवाई मार सावण मे किस्ती क पक्को है । कदे-कदे तो जवाई माथ लाठी ठीगो भी उठा लिया करे । अर लाता मुक्का री तो गिणती ही को करनी पण ओ सगळा नेमचार पैलडी वार ई ब्रिया करे । दूजी बार तो फूल री छड़ी ही को लगाव ।'

रामनेमी खडतिये नै भळे समभायो क 'तू सासरें मे सुसरे अर साळा आग जर बण्यो रईज । पीड ब्रै तो रोवण रो मनाई कोनी, भाव घाप-घाप र कूकजें पण खडताराम सासरें में थारो

कुटाई ना'नी व्हेला जकी तने में पैलाई समझाय दी है।
तू ध्यान राखजे।”

रामनेमी री फाकी गिटावणो सोख सुण'र खडतियो बोलियो
“मने ठा है, थे इण बात सारू चिंता ई मत करो। मैं मार खावण
मे घणो मेठो हू। रावळिये खेता मे पैला जद कदेई म्हारो अवेड
वडियो है तद म्हागे अंडी छिताई कई बिळियाहुयोडी है।
सासरिया तो वापडा किस्ती'क कूटसा, मिरचा रा सोधिया तो दावण
सू रेंया।”

रामनेमी बोलियो “खडता, अक बात ओजू सुणलें कं तने
जद वें लडकावें तद तू इया भळई बोलतो रेइजें क थारी वेटीने
मेलद्यो थारी वेटीने मेलद्यो, मेलिया हीज सरसी, अब अठ में
ताई कोनी छोड। म्हारे साथे मेलिया हीज सरसी।”

‘अक काम तने और करणो पडला’ रामनेमी कैयो आगलें
गाव सू पाचे'क किलो मोतीचूर रा लाडू तने भळें लेवणा पड ला
जका तू थारे टाबरिय ने भुळा-चुपळा'र खुवावतो रइज, पण
थारी लुगाईने तू पला मत बतळाइजे। उण सू तो तू थारे साथे
वहीर करा'र लाया पछ होज बोलजे।’

खडतियो रामनेमी कैयो ज्यू-ज्यू हवारो भरतो रेंयो।
वो आगलें गाव र मोदी कने सू लाडूडा तुला'र साथ ले
लिया। इतर में वो गाव आयग्या जठे रामनेमी न खडतिय
रो सासरो ठावो करणू है। रामनेमी सू कोई बात छानो कोनी ही
वो खडतियेन एक अड'घर सामी सीध करो जिणमे उण घर
री वेटी आपरे सासरें सू आयोडी ही घर उण रे दो-अके साल
रा अके टाबर हो। घर रा दूजा मिनख खेता मे गयोडा हा, पण
वेटीने आसूदगी सारू घरे छोडियोडी ही, जिकी घर रो ऊपर

सापर रा काम कर लेवे अर पीर मे च्यार दिन मोराई सू बाट लेवे । घणी अबखो काम नी करणो पड ।

जाट रो ओ गुवाडो बडो जगो हो । अठ आया-गया पावणा रो भरबरा सानरी हुया करती ।

रामनेमो दूर सू होज आगळी रो सोध कर'र खडतिये न ओ घर बतायो अर बँया 'उण घर मे जकी वेटी माणस ह वा तो थारी लुगाई है अर जको टाबर वठ रम है वो थारी वेटी है । तू उणी घर मे जाय'र थारें वत रो पलाण उतार दोजे ।

खडतिपेने अँडो सोध कर'र रामनेमो आप तो वाधा-पाधा पग उठा'र आगलो गाव साकड करियो ।

खडतियो आयो अर उण घर मे आप रो ऊठ जखायो अर पलाण उताद'र बारली तिरवारो मे जा, डेरा दिया । खडतियो गामे-लत्त सू मागोपाग सजियो-बजियाँ हो । काना मे मुरकी-साकळ गले मे च्यार आगळ चौडी गोप बाध्योडी अर डळो साँ सोने रो मूरत पण पै'र राखी ही । पग मे कडियो-ताती ओपता लग्गावता हा, बीटी—मू दडी पण जगासर आगळिया मे घात राखी ही ।

मानखें आळो बटाऊ जाण'र इण घर आळी वेटी पाणी रो लोटो, चिलम अर तम्बाखू आळो गटी उण र कन मेल दियो । थोडी जेज पछे न्याई रोटी थाली मे परस'र उणरें सामी जीमण साह लाय राखी । नानडियो पण आप रो मा रें साथै बटाऊ कन कई हेला आयो जिकें मू वो खडतिय रें सँदो हुम्यो । खडतियो भी उणान नाडूडा दे-दे'र फेर घणी सँदो कर नियो । सँदो हुया पछे तो टाबरियो आप सू आप बिरिया बिरिया हसतो मुळकतो

खडतिये वने आवतो-जावतो रयो ।

खडतियो कणा ही तो टाबयिये नै खोज्धा मे बैठावे अर
कणा हो कधोळै माथे चढा-चढा'र हिंडा दिरावे । जाणे आपरे
टाबर नै होज रमावता हुवे ।

आथण री पी'र घर आला सगळा ही खेता सू धरै आया ।
वा खडतियेन देख'र जाण्यो क कोई मारग वगती बटाळ है ।
गावा रा लोग पावणे-पही सू खासा हैत कर लिया करै जणा ही
घर आळा खडतियेन सोरो राखियो जिया आपर निजी प्रसगी न
गाव । मिझ्या री वेळू पण सगळा साथे ही करो । रातनै सोवण
सारु गाभे-लत्त'री भी जुगत पण साजळ ही करी । घर आळा
खडतियेन आप र कने चौकी माथे सुवांण लियो । दिनुगे जद
जीमा जूठी कर परा'र घर आळा खेत-पात जावण लागा जद वा
खडतिये न बहोर हुवण रो कैयो । वा कयो "बटाळ, रातवासी
लियो जको चोखो पण अय असदे बटाळ रो अकली लुगाई-पताई
कन क काम ? अब तो बटाळ नै रवानगी करणी ही चाहिजे ।"

पण खडतिये तो घर आळा री अंधी बाता बाना ही नी ढोळी
जद वाने साफ कैवणो पड्यो क "बटाळ ! थारी आगली मारग
लेवो ।"

आ सुण'र खडतियो बोलियो ' मारग तो साथे मेल्या ले सू ।

घर आळा पूछियो "साथे भळे किणने मेलण मारु कै'वे है ?

खडतियो बोल्यो "थारी वेटी न और किणने ।"

खडतिये री अंधी बाकल बात सुण'र घर आळो कैयो 'बटाळ
प्रकल ठिकाण कोयनो के ? जाण, नी पिछाण, अलो, नी-तलो तने
अंधो बेफेम री बात करता साज को आवनी ? खडतिये कैयो 'इण

मे लाज रो कै बात है ' ब्याव हुआ नै बरस च्यार हुवण लाग है । अब म्हारी बहून थार घरे खोरसो करणनै को छोड़ू नो । अबै तो थान मेलिया सरसी । ”

खडतियो तो आप री जाण मे साच ही बोल हो पण पराये पुरस री अंडी बात घर आलाने भला कद आछी लाग ? वा खडतिये रा पकड बूकिया'र गळगोते पर गळगोता दिया जिक सू उण री अकल ठिकाणे आ जावणी चाहिजे ही पण खडतियो तो इए तक जाणया बैठो हो क 'सासरें मे अंडा नेगचार तो हुआ हा कर ।' उए कैयो 'ये म्मनै भलाई किरा ही कूटी में पण धारा बेटीन बहीर करा'र लेय'र ही जासू ।

अबै तो घर आला रो धीरज जायक टूटग्यो हो, जद वा खडतिये नै सागीडो जरकावणो सुरु कियो । लात्ता रो लापसी अर धुत्ता रो धी घालणो चालु कियो । वा खडतिये मे अंडी करी जाण अवी डागरै न कूटता हुव ।

खडतियो मार खा २ साथे ही तो बूक-गरळावै अर साथ हो मेलदयो-मेलदयो कैव ।

खडतियो आपर आ लखणा सू इतरो घणो कूटीजियो क उण रै हाडा रो ना'नो चूरमा बटैग्यो । पण उण किसी मानी ?

छेवट आस गावन भेलो हुणो पडिया अर दाय आव जिका ही इए जवाईन हरदुवारी अथवा गगारामो (लाठी) सू जुहारी दवै । खडतिये माथे कई लोगा हाथ उरळा करिया पण वो तो आप रै मन में पक्वो हो ।

रामनेमी खडतियेनै सागोपाग समझा'र पक्को कर दियो हो आखे दिन ओ गोधम रासो चालतो रयो । खेता में लावणो करण

री बेला ही पण उपाय कै ? घर आळा रै अणहोई आफत गळ ववगी ही ।

वा तो घणी ही खडतियेन लरडेंन ठरडें ज्यू ठरडघो, भुवायो, टिप्पा दिया अर घणो ही जतरायो पण खडतिये मेलदघो मेलदघो री लवा छोडो ही नी ।

छेल स्याणा आदमिया घर आळा न कैयो कै 'इया मत करो, नेटन आदमो रो काम है जे 'काई किसी हुगी तो आपा सगळा बध्या मराला । धीरज राखर कोई मारग काढो ।'

गाव रै चौघरिया चौखळे रै पचा न भेळा करिया अर सगळी बात वा पचा न सामें राखी ।

पचा भेळा हु'र खडतिये री समसुत बात बठै ही ध्यान सू माड'र सुणी । घर आळा सू पण सारी बात दरियाफत करी । पछै पचा आपरै मन मे वर्ई ज्यू करी ।

पंचा घर आळा री बेटी रै सागी घणीन बुलायो । अब पचा न्याव-तपास करणो सुह कियो । आखर मे पचा रो फंसलो हुयो ।

पचा अलान कियो कै घर आळी बेटी रो टावरियो जिकै री भोळिया मे जाय'र बठ जासो वो हीज उण टावर रो बाप है अर जद पण उण रै साथे बेटी न मेलणी पडसो ।'

पचा गाव री गुवाड मे मिनखा री दो पात करो । एक पात मे खडतिये न बैठायो अर बीजी पात मे छोरी र पैली आळें घणी न बैठायो अर टावरिये न दोनू पाता रै बिचाळें छोडियो ।

टावरियो खडतिये सू नूवो-नूवो सेंदो हुयोडो हो क्यू कं उण छोरे न लाडूहा खुवाय-खुवाय अर लाड-प्यार सू रमाय—रमाय'र सेंदो कर राख्यो हो । जद वो पाघरो खडतिये रो भोळि-

या मे जाय'र वठग्यो । अबे उपाय के ? मू डो तो पैला ही बळग्यो
हो जद फू क पण काय सू देव ?

घर आळा नै पचा रो फंसनो मानणो पडियो ।

भला ही पचा रो ओ अन्याव करतो न्याव हो पण मिनख न
कठे ही तो सवूरी करणी हो पडे ।

वाह रे रामनेमो, तेरा चम्मा चालघोडा के खडतियो बेट
सुधी बहु ले पडियो । सायरा कैयो क भगडो मा-बाप है । खड
तिये तो वा कर'र दिखाळो के अक घडी रो घामा—वूटो सगळ
दिन री सत्ता ।

फगडळ

फगडळ नै जे कोई फगडळ कै 'वै' तो वो जाएँ मने बाबू कै 'वै' अर जे कोई बाबू कै 'वै' तो वो जाएँ मने गाल काँटे । गाल फगडळ र स्याबास अर स्याबास उणर फोट ।

फगडळ रो सागी नाव तो हेतियो हो पण चौकरै फगडळ नाव सू हेतियो आख सहर मे नामी हुयो ।

फगडळ चै'र मोहरै सू फोरो को होनी, केई करता वो ओपतो अर मूल हो । चै'र री ओपताई रै कारण हीज केई जणा फगडळ री सगाई करण मारु उणर घर रा चक्कर काटता ब्यू - क इणरा माइत बदेई आपरै नाव सू ओळखीज ता हा, पण सगाई करण री इच्छा सू आवणिया नै जद ओ ठा लागतो कै "कवरजी रा दसकत डागळ सूकै" जणा सगाई करणिया सागी पगा पाछा हीज बहीर हुय जावता ।

एकर सगाई करणिया मे सू कोईसै फगडळ नै पूछलियो कै "कवरजी थारै घर मे परण्योडो कुण ?"

फगडळ उधळी देवतो बोल्थो- "परण्योडा तो खाली भ्हारा बापू है, बीजी म्हे तो अजे कु बारा हीज रै सा ।

फगडळ री गैलसफी बात सुणैर आवणिया मनोमन उधळो करयो कै "बापू ज परण्योडा नो हुवता तो था जिसा निध कु कर जलमता ।"

वा एक दूसरे कानी देख्यो अर सनासेन मे बात करी क आ तिला मे तेल कोयनी, टावर कोई बीजो ही भाळणो पड्यो ।’

फगडळ कार मजरी खातर एक् कमठाण पर काम लाग्या । पण भागा री बाज के फगडळ अडाण माथे सू हठे जा पड्यो । पडणे सू फगडळ रो डील सगळो खळकीजग्या । (पग र) लागी । लोही आयग्यो । पीड तो पच्छे हुयणी होज ।

कमठाण रो ठेकादार दूजा करतो कई भलो मिनख हा । उण ने फगडळ माथे दया आई । उण फगडळ ने पूछ्यो “अरे, फगडळ तू तो पड्यो ।”

फगडळ पाछो बोल्यो— पड्यो तो काई — पण ’

ठेकादार कैयो “अरे थारै तो लोही आयग्यो ?”

फगडळ बोल्यो “लोही तो काई आयग्या पण — ’

ठेकादार दया रे सुर मे बाल्यो अरे थार तो पीड हुयगी दोसे ।’

फगडळ पाछो कयो ‘पीड तो काई हुयगी पण ’

ठेकादार—‘अरे अस्पताळ ले चाला काई ?

फगडळ—“इस्पताळ तो के ले चालो पण

ठेकादार कई उत्तावळो हुयर “अरे आ पण भल काई हुई ?”

फगडळ कयो “आ पण तो काई हुई पण ’

ठेकादार कई घोरज बघावतो बोल्यो ‘अर हे जिकी बात तो बता ।

फगडळ पण उणी भांत बोलते कैयो “हे जिसी बात तो काई कयू पण — ’

ठेकादार कई गरमास परगट करत कैयो “कई तो कैयसीक’

पण फगडळ उणी भात बोलतें कैयो- कईतो काई कै'सू पण'

अव तो ठेकादार घ्यावस नाखतें कयो-अर, पण ही पण, पण
आ पण है के बलाय ?'

अव तो फगडळ चुडावण रा-सा दात काढतो बोल्यो-
"म्हारली माऊ (मा) कै'सी कै पडग्यो पण नू क्यू पडग्यो ?"

फगडळ नौकरी री पडताळ मे नोसरयो-रस्तें मे एक भायलो
मिल्यो । भायलो खाली नाव रो ही ज हो, बाकी तो फगडळ री
गैल सफी वाता माथ उरणें घणो भजो आवतो हो ।

भायलो फगडळन खाया खाया पग मेलता देख'र कैयो
'फगडळ आज सिधसा चाल्यो ?'

फगडळ कैयो- 'नौकरी बीजो जोवलन',

भायलें पूछ्यो- "नौकरी कायरी अर कठें करसी ?"

फगडळ उथळो करतो बोल्यो 'जिसी मिलसी अर हुयसी उठें
ही कर लेसा रे ।'

भायलो- "तने उण जागा रो ठाव है क्या ?"

फगडळ- 'मन तो को ठा न को ठेगो ।'

भायलो "हू बतावो वा जागा ?"

फगडळ- बतावोनी भाईजी, भळें चाहिजें ही के ।'

भायलें कयो 'थेऽ तू फलाणें दफतर मे मुकडें बापू कनै जा
ररो'र म्हारो नावले लीये, बाबू तन साव सू मिलाय देसी,' भायलो
आगे ताकड देवतो बोल्यो- 'हा तो जा वेगो, पग उठा'र' भायलो
तो इतरो कैय'र ग्यारतिया तेतीस हुयग्यो ।'

फगडळ लाम्बी ढिग मेलता जा बडघो उण फलाणे दफतर

र मुकड बावू कने । फगडळ बावू री कुरसी रे तार नेडो सरक'र
ऊभया ।

बावू फाइल सू जद आप री नाड ऊची करी तो गळी आळो
फगडळ ऊभो है । बावू फगडळ ने ऊभो देख'र पूछयो- 'अर किया
फगडळ, आव ।'

फगडळ - 'आयानी भाइजी ।'

बावू- 'बोल किया आयो ?'

फगडळ कैयो- 'पगा-पगा आयो भाईजी, और किया आवतो?
हुवाई ज्याभ चढ'र तो पकायत ही को आयोनो ।

बावू- 'पगा पगा आयो जिको तो सावळ करघो पण अ
दरसण कू कर देय नाख्या आज ?'

फगडळ- 'दरसण तो देय नाख्या जिका देय हीज नाख्या ।'

बावू कैयो- 'अरे काम के आयो है जिकी बात बतावन ।'

फगडळ बोल्यो - 'नौकरी बेई आयो हूँ लगा देवोनी'

बावू पूछयो- 'काई नौकरी करसो ?'

फगडळ- 'ये कसो जिकी हीज कर लेसू ।'

बावू- 'तो सा'ब सू मिलाय दू ?'

फगडळ- 'भळ के चाहिजै, मिलाय देवोनी'

बावू फगडळने आपरे साथे लेयर सा'ब रे कमरे मे चिव
कडखे कर'र गयो अर सा'ब सू जैरामजीरी कर परी'र फगडळ साथे
नाकरी री अरजकरी के 'इएने रोटचासर करो ।'

सा'ब सगळी बातने जाण'र बावूने तो पाछा मेल दियो अर
फगडळ ने इटरव्यू सारू राख लियो ।

इटरव्यू लेव'त सा'ब फगडळ ने पूछयो- 'नौकरी करना

चाहते हो ?'

फगडळ—'हकारो भरतें कैयो हमेसा ।'

सा'ब—'पहले वही सर्विस की है ?'

फगडळ—'हा, सा करी है ।'

सा'ब—'कुछ पास हो ?'

फगडळ पास रो अथ कनै जाण'र सा'वरै नेडो सरकतें
कयो 'हा सा'

सा'ब—'सर्टिफिकेट है ?'

फगडळ कैयो—'हा सा, है ।'

सा'ब पूछयो—'सर्विस कहा कहा करी है ?'

फगडळ उथलो करतें कैयो—'वाली बाल मे सा ।'

सा'ब जाणकारी करतें पूछयो—'वाली बाल मे ?'

फगडळ हा सा, मे वालीबाल मे सर्विस हीज करधा करतो ।'

सा'ब हसतें सी पूछयो 'भैया, तब पास क्या हो ?'

फगडळ आपरी राफा खेलसी करतें कैयो—'सा पास कदे कदे
मे हीज दिया करतो ।'

सा'ब—'फिर सर्टिफिकेट काहे का है ?'

फगडळ—'सा एक तो सेविंग सर्टिफिकेट है अर बीजो अडाण
मायें सू पडग्यो हो जणा मेडिकल सर्टिफिकेट लियो हो ।'

सा'ब हसी अर अचभै मे भरीजतो बोल्यो 'फिर नौकरी कसे
करोगे ।'

फगडळ बोल्यो—'नौकरी अ गा करसू सा ।'

सा'ब फगडळ रो डोल माजतू जाणग्यो हो कें ओ इण डोल
रो है जद वा कैयो—'बस, हो गई तुम्हारी तरफ सू नौकरी ?'

फगडळ आप री भत्ती भूवा रें सासग मू फू फाजी फकीरचद
 जी रें फोत पाया पच्छें मिलण सजा'र पाट्यो आवती विरिया
 बालाजी री ठेसण मू टिंगट वटा'र गाडी मे चढया । डव्व म
 छीड ही । सो'ही डव्वो खालो सो पडियो तो ही पण फगडळ
 आप री जूत्या खोल'र बाधे उपरलें घोटिये नें डव्वें री फरस माय
 विद्या'र हेठे बैठग्यो । दूजा मुसाफर आप री मोय मे बँठा हा व
 पण उण नें वयू कँवता हा कँ आप हेठे नी बँठ'र सीट माथे विरा
 जो सा । मुसाफर आपस मे बाता करता हा ।

एक छोरलो, हुबतो-सो मोटियार पण वा मुसाफिरा भेळा
 बँठो हो, उण एव बूढें आदमीनँ कँयो --“मैं कवि हू, आप क'वो ता
 आपनँ कविता सुणाऊ ?”

डैण बोल्यो-“भाई, तेर जे कविता सुणावण सारु समीड उप
 डग्यो है तो सुणापरो, वयू उधार राख है ।”

छोरें कविता बोलणी सुरु करी-

“कोरो कोरी आख काढे भाटो वा'भी के ?

तेरो बाप चौधरी मने मार लेसी के”

डैण छोरें नें बीच मे हो टोकते कयो--- “भाया तू कितरें
 बरसा रो है ?”

छोरें उत्तर दियो-“मैं तो कोई तीसेक साल रो हू ।”

डैण-“आ कविता मैं भ्हारो समझ पकडया मू लगा'र आज
 ताई सुणता आयो हू, कविता केठाक तेरी ही बणायोडो हुबला ।”

डैण री बात सुण'र - कवि बण्योडो छोरो ढाई भू एिया री
 ढील मू कि'नो कट ज्यू कटग्यो । वो तो भळ बोल्यो न को चाल्यो
 बोलो-बोलो आपरो मू डो फोर'र बँठयो रयो ।

पण फगडळ रै आतरै वैठयं रे मचमचो मी चालगी । वा
डेण कन आय र बोल्यो-“तो मै सुणाऊ आपन कविता, पला रो
सुण्योडी हुवै तो बता देया ।

डण कयो- तू ही थागी सुणा परी क्यू बाकी राखे । पैला रो
मुण्याडी हुयसी तो तने पण कैय देमा ।”

फगडळ जच'र कविता सुणावण लागो-

“इकतारो खडताळ लीनी, भजन गासी के

भजन रै पस्ताप सेती सुरगा जासी के

बडा सारो बीटो बाध्यो, गाव जासी के

गोजियै सू लोट काढ, टिगस कटासी क

दस पाच रिपिया माग्या, नाका पासो के

देऊ ला तो पाछो देवण, काको आसी के

फगडळ कविता सुणा'र डण कानी आपर कोइया रो सळा

खाच'र पूछ्यो क-“बतावो, आ सुणी हो के कदेई ?”

डेण बाल्यो-कूडी नी कुवाव राम, आ तो आज ही मुणो है ।

फगडळ फेर बोव्यो- “अर आ, जिको मै आपन सुणाऊला ।’

डेण कयो-‘ कैया जाणीजे ।”

फगडळ भळै आपरो कविता सुणावणने लाग्यो जच'र । आ

कविता भाव मत हुवो पण तुकबदी तो जीसोरो करण आळी ही ।

मन बिलमावण आली कविता नै सै'ही सुणनो चावै । फगडळ रो

कविता आख डव्य र वदा सुणी । कविता इया हो-

खावणो चाहिजै बोरियो हुवो भला ही आलो ही

चूसणी चाहिज आइसक्रीम पडो चायै पाळो ही

वैठणो चाहिज छाया माय, हुवो चाये ढाळो ही

मूतणो चायै छात माथ, पडो चाये नाळो ही
 डुक पैमली मार देणो, हुवो चायै साळो ही
 करणो चाय आम्बर फिचर घर मे हुवो घाळो ही
 फगडळ आ सुणा'र डेंण न पूछ्यो ही- 'आ कदेई सुणो के ?'
 डण हसतो सी बोल्यो - 'आ तो आज हो थारै मू 'ड सू सुणी
 हे ?''

फगडळ बोल्यो- 'लो, आ और सुणो अर जे पै'ला कदेई सुणो
 हुवै तो बताय देया ।''

डेंण बोल्यो--- 'तू जबरो भी, थारो कैयोडी स्यात ही कद
 सुणी हुवै ।

फगडळ भळें सुणावणो सुह करी -

खाणी चायै आलो चीज, हुवो भला ही गोबर ही

पजाय देणी आगलीन हवो चायै भोभर ही

खाणो चाय जै'र विष हुवो चाय जाभर ही

मार देणो जबर डुक हुवो नाराज सौं वर ही

फगडळ री कविता सुणा'र डेंण पल डे कवि नै कैयो

मोटघार, कविता नाव इणरी है । आ खुद री बणायोडी
 कविता है थारल दाई चारी बरघोडी बोनी ।''

सपादक री पृछडी

रुळे मोद में थोबडो होबडो सो सुजाया राजस्थानी भाषा रो कूडो माघ पिडत बण्यो, भूण सो भोड ऊचो करघा कू जडै रो पावलो साढ-सा होट छिटकाया ऊधे खुरडा में उतरयोडा खू सडा पैरया एक जाबक सू गलो-सो आदमो सडक रो भो बिगाडतो-सी जावै हो ।

उणन देख'र एक जण मन कयो- “ओ है वा सपादक, जिको आप रो मूरखता रै माफडदाने में राजस्थानी भाषा न सिणगार री भोळप में ऊनी घाघरियो पैरा'र सासण नाच नचावण रो गईआळी चेष्टा करे ।

उण गईयाल मिनखन देखता ही मन छीकणी-सी आवणन लागी, तोही पण में उणन हाथ रा झालो देय'र हैलो पाडयो के ‘भाईजी थोडा पग ढाव्या ।

म्हारें हेन भायें वो ढबतो गयो पण आपरें चें'रै री सळ सारतो बोल्यो- “कहिये कहिये पीछे से आवाज क्यू लगाई ?”

सपादक री बोली रा अं बाजा सुण'र म्हारें सू नी रयीज्यो जणा म बोल्यो “सपादकजी, मै तो खानी हैलो ही मारयो है, लोग देसी लारें सू बाग ।”

सपादक आप र नाक माथें सू चस्म री डाढी ऊतारतो बोल्यो “बाग क्या होती है ?”

मैं कयो - “बाग होती है जणीताळो सिर ।”

वो बोल्थो— ‘क्या मतलब ?’

मैं पात्रा कयो ‘मनलब चटक सी समझ मे वो आवनी ।’

मैं उणरै भाषा ज्ञान माथ अबभो करयो अर बोल्थो—‘ल्यार्ड’

वो बापडो ल्यार्ड’ रा मतलब कद समझतो हा, वो बोले तां के बोल । आवर मैं हो उणन चला’र पूछ्यो—‘आप निकाळो हो राजस्थानी भाषा मे छापो ?’

वो म्हारी इण वूझना माथे राडरा सा दात काढतो बोल्थो—
‘जी जी जी ।’

मैं पूछ्यो — ‘नीमरग्यो परो

वा बोल्थो—‘अभी नहीं, अभी नहीं अभी देर हैं ।’

मैं कयो—‘काधिया तो आयग्या हुवला ?’

उण कयो--“जी नहीं, वो तो नीकरी टोटकर चला गया ।

म भळै उणरै राजस्थानी भाषा ज्ञान माथ म्हार पटपड म ली अर म मनमन मे सोच्यो क ‘आछो बिध लागी है फटग्या पाव घाट पसेगी सू ‘वो मन पटपटी मे खाता देख’र संतरो बतरो हुयग्यो अर सू दै साड ज्यू म्हार कन नाड नारया ऊभा रैयो ।

म भळै उणन चला र पूछ्यो ‘आपन राजस्थानी सरासरी सी आव दीसै ?’

म्हारी इण बात माथे वो आपरो सगलो शरीर काद म हुयोडी कुतडी दाई फडफडावै ज्यू फडफडा र बोल्थो -“बासा वा सरासरी क्यू नी आती । हमरो जलम तो अठेको ही है, सिर्फ हमारी नानी को जलम आसाम को है । जिसे क्या हुवो ।”

म उणरी अँडी बरी बाता सुण र मन मे सोच्यो कै—‘तेरे

सू बात करने में हो तसियो है । टाळै, टालोकडजी देव ।

अब आप ही विचारो क अँडे सपादक सू राजस्थानी भाषा आपरो एक रुपतारें ढालें में डलें तो कू कर टलें । अनाही वेदरें हाया में पडयाडो रोगी ठोक हुयतो इसें सपादका सू राजस्थानी भाषा रा भलो हुवें । ज किणोनें सावदेशिक राजस्थानी भाषा रो ज्ञान नहीं है तो उणनें आपरो क्षीय्य बोली में हीज लिखणो चाहिज ।

राजस्थानी रा अँडा केई लेखक है जिका अँपरी में दूढाही में का हाडीती में लिखें उणनें कुण दास देव । अँडे लेखण सू ओ फायदो जहर हुव कें बोजे क्षत्र रा लेखक उठें रें सबदा सू प्रयोगा सू सँदा हुव । पण भाषा नै कचावणी आद्यो बात कोयनी ।

अवें तो खैर, ओ सवाल को रैयोनी क किणी एक रें कचोया भाषा खराव हुव अर एकरें लिख मुजब नै हो सब भाषा माने क्यू क अवं राजस्थानी में लेखका रो कमी नी है चारू वला सू हीज राजस्थानी में लिखीज रया है अर पोथ्या पण छाप रैयो है शिक्षा विभाग पण राजस्थानी रो पोथी सालू साल छाप अर केई विश्व-विद्यालय में पण राजस्थानी रो भणार्ई चालू हुयगी है । ●

